

Deltagande och delaktighet

Del 1: Utgångspunkterna för delaktighet i den nationella barnstrategin

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2020:29

Deltagande och delaktighet

Del 1: Utgångspunkterna för delaktighet i den nationella barnstrategin

Social- och hälsovårdsministeriet

ISBN PDF: 978-952-00-7168-4

Pämbilder: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsingfors 2020

Presentationsblad

Utgivare	Social- och hälsovårdsministeriet	2.9.2020	
Författare	Elina Stenvall		
Publikationens titel	Deltagande och delaktighet Del 1: Utgångspunkterna för delaktighet i den nationella barnstrategin		
Publikationsseriens namn och nummer	Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2020:29		
ISBN PDF	978-952-00-7168-4	ISSN PDF	2242-0037
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7168-4		
Sidantal	53	Språk	Svenska
Nyckelord	barnstrategi, barnets rättigheter, delaktighet, påverkan, beslutsfattande, jämlikhet		
Referat	Med delaktighet avses att individen upplever sig höra till en grupp och ha möjligheter att påverka i frågor som är viktiga för honom eller henne. Delaktigheten ska beaktas inom olika delområden i samhället, även som en del av beslutsfattandet. I denna utredning bedöms forskningsinformationen om barns och ungas delaktighet, och väsentliga observationer om detta samlas ihop för beredningen av den nationella barnstrategin. Enligt utredningen ska delaktigheten beaktas som ett centralt värde i samhällsdebatten och beslutsfattandet i samhället, så att barnen utgör en del av samhället som medborgare nu och i framtiden. Syftet med den barnstrategi som är under beredning är att främja barnens delaktighet och ta fram olika sätt för att stärka alla barns och ungas delaktighet i samhället. Strategin kommer i praktiken att bidra till att integrera barns delaktighet i strukturen och utveckla metoder för att se till att delaktigheten tillgodoses i mer omfattande skala än tidigare. I beredningen av barnstrategin stärks också de vuxnas förståelse för barns delaktighet, de vuxnas process, växelverkan och nya sätt att förstå barns delaktighet. Det är viktigt att precisera vad som händer efter att barnen har blivit delaktiga, man har arbetat med dem eller de har delgett sina åsikter. Olika metoder tillämpas beroende på i vilket sammanhang och hur barnen är delaktiga.		
Förläggare	Social- och hälsovårdsministeriet		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Kuvailulehti

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö	2.9.2020	
Tekijät	Elina Stenvall		
Julkaisun nimi	Osallisuutta ja osallistumista Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:29		
ISBN PDF	978-952-00-7168-4	ISSN PDF	2242-0037
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7168-4		
Sivumäärä	53	Kieli	Ruotsi
Asiasanat	lapsistrategia, lapsen oikeudet, osallisuus, vaikuttaminen, päätöksenteko, yhdenvertaisuus		
Tiivistelmä	Osallisuus on kokemus kuulumisesta joukkoon sekä kokemus siitä, että on mahdollisuuksia vaikuttaa itselleen merkityksellisiin asioihin. Osallisuus on huomioitava yhteiskunnan eri osa-alueilla, myös osana päätöksentekoa. Tämä selvitys arvioi lasten ja nuorten osallisuutta koskevaa tutkimustietoa ja kokoaa siitä olennaiset havainnot kansallisen lapsistrategian valmistelua varten. Selvityksen mukaan osallisuus tulee ottaa keskeiseksi arvoksi yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa, jolloin lapset ovat osa yhteiskuntaa sekä tämän hetken että tulevaisuuden kansalaisina. Valmisteltavan lapsistrategian tavoitteena on edistää lapsen osallisuutta ja luoda tapoja, joilla kaikkien lasten ja nuorten osallisuus yhteiskunnassa vahvistuu. Toteutuessaan strategia auttaa integroimaan lasten osallisuutta osaksi rakenteita ja kehittämään menetelmiä osallisuuden toteuttamiseksi aiempaa kattavammin. Lapsistrategian valmistelussa vahvistetaan myös aikuisten ymmärrystä lasten osallisuudesta, aikuisten prosessia, vastavuoroisuutta sekä uudenlaisia tapoja ymmärtää lasten osallisuus. Oleellista on tarkentaa sitä, mitä tapahtuu sen jälkeen, kun lapset on saatu mukaan, heidän kanssaan on työskennelty tai he ovat kertoneet näkemyksensä. Tavat ovat erilaisia riippuen siitä, missä ja millä tavoin lapset ovat mukana.		
Kustantaja	Sosiaali- ja terveysministeriö		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Social Affairs and Health	2 September 2020	
Authors	Elina Stenvall		
Title of publication	Inclusion and participation Part 1: Starting points for inclusion in the National Child Strategy		
Series and publication number	Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2020:29		
ISBN PDF	978-952-00-7168-4	ISSN PDF	2242-0037
Website address URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7168-4		
Pages	53	Language	Swedish
Keywords	child strategy, children's rights, inclusion, influence, decision-making, equality		
Abstract Inclusion is an experience of belonging to a group and having opportunities to influence matters that are important to you. Inclusion must be taken into consideration in different sectors of society, also as part of decision-making. This report assesses research data on the inclusion of children and young people and brings together the relevant observations for the preparation of the National Child Strategy. According to the report, inclusion should be a key value in social debate and decision-making processes considering children as part of society as citizens of both today and the future. The aim of the Strategy under preparation is to promote the inclusion of children and create approaches that strengthen the inclusion of all children and young people in society. When implemented, the Strategy will help integrate children's inclusion into the social structures and develop more comprehensive methods for implementing inclusion. In the preparation of the Strategy, also the adults' understanding of the inclusion of children as well as the adults' processes, reciprocity and new ways to understand children's inclusion will be strengthened. It is essential to specify what will happen after the involvement of children: after they have been included in the working processes and their views have been heard. The methods vary depending on where and how the children are involved.			
Publisher	Ministry of Social Affairs and Health		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Innehåll

1	Barnen som medlemmar i samhället	8
1.1	Inledning.....	8
1.2	Delaktighet hör till barnets grundläggande och mänskliga rättigheter.....	13
1.3	Perspektiv som ska beaktas i barnstrategin.....	16
2	Förståelse för barns delaktighet	20
2.1	Hur definieras delaktighet?.....	20
2.2	Representativ och vardaglig delaktighet	26
2.3	Särskilda observationer om delaktighet	29
3	Metoder för att stärka delaktigheten	33
3.1	Befintliga metoder	33
3.2	Ökad förståelse hos vuxna.....	35
3.3	Barns delaktighet i framtiden.....	37
4	Barns delaktighet i beredningen av barnstrategin.....	39
4.1	Förslag för den fortsatta beredningen av barnstrategin	39
4.2	Mot en starkare delaktighet.....	41
4.3	Målet är att skapa modeller och strukturer som stärker barnens delaktighet.....	44
	Källor.....	46
	Dokument som anknyter till barns rätt till delaktighet	53

TILL LÄSAREN

Delaktighet hör till barnets grundläggande och mänskliga rättigheter och utgör en del av varje barns och ung persons vardag. Med delaktighet avses framför allt hur barnen kan delta i frågor som påverkar deras eget liv och hur de upplever sina möjligheter att vara delaktiga. Ofta är de vi vuxna som bidrar till att barnen kan vara delaktiga i såväl vardagliga situationer som i juridiska förfaranden.

Ett centralt mål i den nationella barnstrategin är att öka delaktigheten bland barn och unga i det finländska samhället. Barns och ungas delaktighet och deltagande är frågor som ska tas på allvar på alla nivåer inom samhället och förvaltningen, och de utgör en viktig utmaning för beredningen och beslutsfattandet.

Denna publikation sammanställer forskningen och litteraturen om barns delaktighet och ställer kvistiga frågor för den fortsatta beredningen. Jag vill tacka dem som sammanställt utredningen för ett förtjänstfullt arbete, och med tanke på den nationella barnstrategin hoppas jag att vi på ett genuint sätt kan svara på den utmaning som utredningen ställer. Detta utgör en bra grund för det fortsatta gemensamma arbetet med att främja barnens delaktighet i Finland.

Helsingfors den 4 augusti 2020

Johanna Laisaari
Generalsekreterare för den nationella barnstrategin

1 Barnen som medlemmar i samhället

1.1 Inledning

Syftet med barnstrategin är att stärka barnens delaktighet och ta fram metoder för att säkerställa att olika grupper av barn får likvärdiga verktyg och möjligheter att vara delaktiga. Den information som barnen producerar bör betraktas som lika viktig som information som produceras av vuxna, och ingen bör uteslutas ur beslutsprocesserna endast på basis av åldersgränser. Barnens sätt att gestalta världen är lika mycket värt som de vuxnas sätt.

Syftet med denna publikation är att redogöra för hur viktigt det är att barnen är delaktiga i samhället, beskriva delaktighetens flerdimensionalitet och betydelse samt klargöra förståelsen för barns delaktighet i beredningen av barnstrategin. I slutet av publikationen presenteras rekommendationer och åtgärdsförslag genom vilka barnens rätt till delaktighet kan tillgodoses i samband med beredningen av strategin och metoder för att stärka barnens delaktighet i samhället kan tas fram även i bredare utsträckning. I sin rapport om den rättsliga grunden för barnstrategin konstaterar Esa livonen och Kirsi Pollari att hörandet av barn utgör en viktig del av beredningen av barnstrategin. Enligt dem bör man särskilt utreda synpunkterna hos de barn och grupper av barn som ofta hamnar i skymundan i beslutsfattandet, och de betonar att barnets möjlighet att uttrycka sig och få sina åsikter beaktade är en väsentlig del av tillgodoseendet av barnets grundläggande och mänskliga rättigheter. (livonen & Pollari 2020, 23.) Denna rapport bygger på samma uppfattning.

Avsikten med barnstrategin är att styra politiken och verksamheten som gäller och påverkar barn, unga och barnfamiljer. I barnstrategin spelar barnens delaktighet en central roll. De sätt på vilka delaktighet och barns deltagande definieras i samhällliga frågor, i barnens vardag och i de tjänster som tillhandahålls för barn påverkar vår förståelse för barndomen och vice versa. Det sätt på vilket barndomen definieras påverkar hur delaktigheten och barnens möjligheter att delta i frågor på olika nivåer uppfattas.

Med barn avses i denna rapport i enlighet med den nationella och internationella lagstiftningen alla personer under 18 år. FN:s kommitté för barnets rättigheter har i en allmän kommentar betonat att man inte kan sätta någon åldersgräns för barns rätt att delta (allmän kommentar nr 12 (2009) Barnets rätt att bli hörd). Barn i alla åldrar ska ha rätt att medverka, känna sig delaktiga, få åldersanpassad information och också kunna uttrycka sina åsikter på ett åldersenligt sätt. Barndomen definieras genom olika

åldersgränser, som också utmanar vår förståelse för barns delaktighet. Som exempel kan nämnas att straffrättsligt ansvar gäller från och med 15 års ålder och att rätten till barnbidrag upphör vid 17 års ålder. I FN:s konvention om barnets rättigheter betonas det att man i hörandet av barn ska utgå från barnens förmåga att uttrycka sina åsikter. Trots detta händer det ofta att man antar att olika människor har en viss förmåga, vilja och möjlighet att delta, påverka eller uttrycka sina åsikter utgående från deras ålder.

Åldersgränserna påverkar också vad som i samhället betraktas som en "lämplig" barndom (Keltikangas-Järvinen 2012), eftersom barnens ställning i samhället är tids- och platsbunden även beträffande åldersgränser. I historien har många unga människor exempelvis varit skyldiga att arbeta och delta i ekonomisk verksamhet, eftersom den period som betraktats som barndom har varit relativt kort (Katajala-Peltomaa & Vuolanto 2013). Allteftersom samhället förändrades och förståelsen för utvecklingspsykologi ökade stärktes i stället åsikten att barnen behöver skyddas. I och med att detta skyddsbehov identifierades började en lämplig barndom definieras som möjlighet till lek, frihet från arbete som hör till vuxenlivet och oskuldsfullhet i förhållande till livsområden som är typiska för vuxna. Delvis på grund av den historiska barlasten (barndomen var tidigare en relativt kort fas i livet) började man betrakta barn som skyddsobjekt och erbjuda dem specialbehandling och omsorg (Strandell 1995). Detta tankesätt har varit rådande ända fram till 1980-talet, då det började utmanas allt mer inom den sociala barndomsforskningen (Alanen & Karila 2009). Målet var att betrakta barnen både som varande (being) och blivande (becoming) subjekt, som har sin plats och sin roll både som nuvarande barn och blivande vuxna (Evans & Spicer 2008; Alanen & Karila 2009). Samtidigt började man också betrakta barndomen som en permanent samhällsstruktur (Alanen & Karila 2009; Strandell 2012). För närvarande har man både i Finland och i västerländska samhällen som påminner om Finland allt mer börjat identifiera barnen som aktörer och subjekt som, om de så vill, också kan delta i de samhälleliga processerna. Ett nytt tankesätt har vunnit insteg, nämligen idén om att barn anses klara av att sköta sina egna ärenden, representera andra barn i institutionella strukturer och ta ställning till teman som uppfattas röra barn. Barn kan identifieras som kapabla och handlingskraftiga individer som inte kan förbigås ens i samhälleliga frågor (Alanen & Karila 2009).

Barndomen är en speciell åldersfas, men detta faktum får inte leda till att barnen undervärderas eller isoleras från samhällsdebatten enbart på basis av åldersgränser (Bardy 1996, 191; Lallukka 2003, 207). Barns delaktighet kan analyseras utifrån en idé som grundar sig på att respektera barnets autonomi. Ett barn är på sitt eget sätt och i sig själv "perfekt", och hans eller hennes sätt att gestalta världen är lika legitimt som en vuxen persons sätt, trots att vuxna och barn kan göra observationer på olika sätt. (Bardy 1996, 191–192; se Lallukka 2010.) Principen om att respektera barnets autonomi kan underlätta arbetet med att kombinera kraven på att barn dels ska skyddas, dels få vara delaktiga. Denna kombination är möjlig: barnen har en i lag angiven

särskild ställning som skyddsobjekt, samtidigt som det ska vara möjligt för dem att påverka i frågor som är viktiga för dem. Enligt den ideologi som lyfter fram barnen som handlingskraftiga individer ska sådana frågor som så att säga hör till de vuxna i regel inte uteslutas ur barnens värld (delaktighet), men de ska presenteras för barnen på sätt som är lämpliga med tanke på deras ålder och kompetens (skydd). Exempelvis frågor om klimatförändringen, pandemin eller den ekonomiska recessionen berör och intresserar barnen, och de behöver få information om dem. Dessa frågor måste emellertid förklaras för dem med beaktande av skyddsperspektivet. Barnen ska inte behöva grubbla över frågorna i ensamhet, utan de ska få diskutera dem med vuxna. De vuxna möjliggör och stöder barnens strävan efter att vara delaktiga, dock med hänsyn till barnens rätt att bli skyddade.

Perspektivet om att respektera barnens autonomi leder också till en diskussion om barnens åsikter och kunskaper i förhållande till de vuxnas åsikter och kunskaper: Vem har tillräckligt mycket kunskap om en fråga för att kunna ta hänsyn till allt som måste beaktas? Vem klarar av att fatta beslutet? (Archard & Skivenes 2009). När man talar om barns delaktighet bör man vara medveten om att kunskap kan finnas på olika nivåer och ställen. Kunskapen är således inte dikotom ("antingen–eller") utan inkluderande ("både–och") (Mohan 1999). Kunskap som produceras av barn påverkar vår förståelse parallellt med de vuxnas kunskap, och det gäller att kunna gestalta den systematiskt också som en del av det samhälleliga beslutsfattandet. Nedan redogörs närmare för förståelsen för kunskapens betydelse.

Förståelsen för delaktighet påverkas av den tankemodell enligt vilken olika frågor granskas. Med tankemodell avses något förenklat en strukturering som styr tankarna, dvs. de synvinklar ur vilka kunskap analyseras och sätts i en kontext. Modellen påverkar således hur man närmar sig och uppfattar ett visst fenomen – exempelvis barns och ungas hobbyer. Tankemodellerna är viktiga till exempel i granskningen av området hobbyer, eftersom hobbyer och fritid är centrala livsområden för barnen (Lapsiasiavaltutettu 2020). Tolkningarna och betydelseerna av hobbyer förblir dock lätt ensidiga exempelvis när man närmar sig frågan ur perspektivet för barns delaktighet. Hobbyer och fritid hör till barnens vardag och är dessutom verksamhet som vuxna ordnar för barn. Hobbyerna ges olika betydelser beroende på vilkendera tankemodellen som utgör grund för granskningen.

Diskussionen om hobbyer synliggör flera sinsemellan motstridiga ambitioner när det gäller delaktighet. När man beskriver hur barnen tillbringar sin fritid, t.ex. utövar hobbyer, definierar man i samhället samtidigt olika sätt som hör till en bra barndom. Om man med hobby avser en vuxenledd, regelbunden verksamhet som ska utvecklas vidare, där barnen utgör objekt för verksamheten, definierar man samtidigt vilken typ av verksamhet man hoppas på att barnen ska engagera sig i. Då framstår till exempel frivilliga fritidsintressen som barnen utövar på egen hand, såsom skateboard, parkour,

olika spel eller kätthästar, inte som hobbyer på samma sätt som organiserad och vuxenledd verksamhet. De definieras emellertid som hobbyer, om strukturer byggs upp kring dem. Parkour eller kätthästar betraktas som hobbyer om de utövas under handledning och regelbundet. Om det däremot är fråga om aktivitet som barnen utför sporadiskt eller på egen hand uppfattas detta inte alltid som en hobby. Synvinkeln påverkar alltså vilken typ av verksamhet som uppfattas som en hobby och vad barnen uppmuntras till att göra. Samtidigt faller andra typer av aktiviteter utanför granskningen. Vikten av att förstå den tankemodell inom ramen för vilken granskningen görs bör noteras i sådana fall där det bestäms att åtgärder ska börja beredas exempelvis i syfte att främja barns hobbyaktiviteter. Då gäller det att beakta vad som avses med hobbyaktiviteter och hur barnen förhåller sig till hobbyaktiviteter, så att inga omedvetna och normativa riktlinjer som gäller alla barn slås fast.

Samtidigt belyser hobbyaktiviteterna ojämlikheten mellan barnen också på ett annat sätt. Exempelvis låga inkomster, en funktionsnedsättning, sjukdom eller viss bakgrund kan hindra många barn från att tillbringa sin fritid på det sätt som de skulle vilja (t.ex. Vammaisfoorumi 2019). Även om möjliggörandet av hobbyaktiviteter i sig har en jämlikhetsfrämjande effekt måste man i analysen av hobbyaktiviteter och när man överväger relaterade riktlinjer och beslut även ge akt på barnens möjligheter att delta och påverka i dessa beslut. Samtidigt gäller det att ta fram möjligheter och metoder för att säkerställa att barn kan utöva hobbyer trots en funktionsnedsättning, sjukdom eller familjens ekonomiska situation. Detta kan också kräva en omdefiniering av hobbyaktiviteter.

Hobbyaktiviteter är ett bra exempel på hur viktiga de olika tankemodellerna är för att man ska inse hur mångfasetterat fenomen barns delaktighet är. Hobbyer i sig kan betraktas som en positiv och eftersträvansvärd aktivitet som alla barn bör ha möjlighet till. Samtidigt kan hobbyer också analyseras ur ett normativt perspektiv som definierar begreppet barndom och hur barnen ska tillbringa sin fritid. Identifieringen av olika tankemodeller gör det lättare att inse att barns delaktighet är en fråga som man kan analysera ur många perspektiv, och det gäller alltid att välja vilken synvinkel eller insikt man använder som grund för ett beslut. Detta val är aldrig fritt från värderingar, utan man måste beakta olika perspektiv och sedan fatta beslut på basis av dem.

Även olika institutioner kan anses ge en modell för barns delaktighet som styr tänkandet inom detta område. Barnen lever en stor del av sin (var)dag och sin barndom i olika institutioner, såsom daghemmet och skolan (Alanen & Karila 2009). Med hjälp av och inom institutionerna formas också förståelsen för var och hur barn kan delta och påverka i olika frågor. Institutionerna stöder och främjar dessutom barnens möjlighet att uppleva grupptillhörighet och känna sig som en del av samhället.

Vid sidan av tankemodellerna och de barndomsinstitutioner som förmedlar dem styrs förståelsen för barns delaktighet även av barnsynen. Barnsynen utgör en del av en begreppslig referensram som även omfattar världsbilden, världsåskådningen och människosynen. Generellt sett kan man säga att människosynen är individens eller samhällets uppfattning av vad som är människans väsen, ursprung och mål, och vilken ställning människan har i förhållande till andra människor och sin omgivning. Den rådande barnsynen fastställs dock inte av någon viss institution utan kräver gemensam diskussion och analys. (Pulkkinen 2018, 9.). Barnsynen styr tjänsterna och barnpolitiken även i bredare utsträckning. Allteftersom servicesystemet förändras, verksamhetsmetoder som stöder barns delaktighet införs och delaktigheten stärks måste också en gemensam barnsyn formas (Itla på kommande, 2020).

Barnsynen och referensramarna kan också studeras via de rådande sätten att tala eller diskurserna. Samhällsdebatten grundade sig ännu i början av 1990-talet på en skyddsdiskurs (protection), där barnet som individ betraktades som ett skyddsobjekt och barndomen som en tillfällig fas i livet på vägen till vuxenlivet (Lehtinen 2009; Satka m.fl. 2011). I början av 2000-talet började emellertid ett perspektiv som betoade barns delaktighet (participation) vinna insteg, och det ansågs vara viktigt att barnen identifierades som aktörer (Alanen & Karila 2009; Itla 2020). En annan barnsyn som stärkts är att barnen har individuella rättigheter och att deras åsikter inte kan ignoreras i administrativa situationer och frågor (Strandell 2012).

Inalles kan man konstatera att barndomen har förändrats genom tiderna i synnerhet i takt med att den period som definieras som barndom har förändrats. Däremot har barndomen alltid varit förknippad med spänningar och konflikter; vilka frågor är lämpliga för barn att ta del i, och vilka frågor borde de skyddas från? Frågorna har varierat men temat har alltid varit föremål för debatt. I denna rapport analyseras barns delaktighet i den nationella barnstrategin som är under beredning. Först ges en bortbeskrivning av den rättsliga grunden för delaktighet i avsnitt 1.2, som har skrivits av Esa Livonen och Kirsi Pollari, och i avsnitt 1.3 behandlas barnstrategins perspektiv på delaktighet. I avsnitt 2 redogörs för olika sätt att tolka barns delaktighet. Följande avsnitt 3 fokuserar på olika sätt att stärka delaktigheten och i avsnitt 4 återgår man till att analysera begreppet delaktighet i barnstrategin. I slutet av rapporten presenteras riktlinjer för att främja barns delaktighet i samhället och föreslås olika sätt på vilka barnens delaktighet stöds i beredningen av barnstrategin.

1.2 Delaktighet hör till barnets grundläggande och mänskliga rättigheter

Esa livonen och Kirsi Pollari

Barns delaktighet är inte enbart en samhällsfråga utan också en juridisk fråga. Målet att stärka delaktigheten bygger på de internationella förpliktelser som hänför sig till de mänskliga rättigheterna, och genom den nationella lagstiftningen strävar man efter att säkerställa att rätten till delaktighet tillgodoses i barnens och de ungas vardag.

I den rådande barnsynen, som betonar barnets rättigheter och ställning som subjekt, identifieras delaktighet som ett fenomen som är bundet till den internationella och nationella lagstiftningen. Barnens rätt till delaktighet är en central grundläggande och mänsklig rättighet som bygger förutom på Finlands grundlag (731/1999) även på övrig nationell lagstiftning och flera rekommendationer och program.

FN:s konvention om barnets rättigheter (FördrS 59–60/1991, nedan konventionen om barnets rättigheter), flera andra konventioner om mänskliga rättigheter och grundlagen innehåller förpliktelser om att vidta åtgärder för att stärka och främja barns delaktighet.

Centrala bestämmelser om grundläggande och mänskliga rättigheter med tanke på barns och ungas delaktighet

- Grundlagen, 6 § 3 mom.: barns rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva
- Grundlagen, 2 § 2 mom.: den enskildes rätt att ta del i och påverka samhällets och livsmiljöns utveckling
- Grundlagen, 14 § 4 mom.: det allmänna ska främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv
- Grundlagen, 20 § 2 mom.: möjlighet att påverka beslut i frågor som gäller den egna livsmiljön
- Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artikel 24.1: barns åsikter ska beaktas

- FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 12.1: barnet har rätt att fritt uttrycka sin åsikt och barnets åsikter ska beaktas, samt artikel 12.2: barnet ska höras i rättsliga och administrativa åtgärder som gäller honom eller henne
- FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, artikel 25.a: rätt att påverka i samhällsfrågor
- FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, artikel 7.c: kvinnors rätt att delta i samhällelig verksamhet
- FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, artikel 7.3: barns delaktighet, artikel 12: likhet inför lagen – stöd i att fatta beslut, artikel 19: rätt att leva självständigt och att delta i samhället, artikel 29: deltagande i det politiska och offentliga livet, artikel 20: personlig rörlighet
- Den reviderade europeiska sociala stadgan, artikel 15.3: rätt till deltagande i samhällslivet för personer med funktionshinder
- Biomedicinkonventionen, artikel 6: bl.a. minderårigas samtycke till ingrepp inom hälso- och sjukvårdens område
- Ramkonventionen om minoritetsskydd, artikel 15: rätt att delta i samhället, artikel 17.2: rätt att delta i verksamheter i frivilligorganisationer

Artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter tillförsäkrar varje barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet och rätten att bli hörd. Barnets åsikter i frågor som rör honom eller henne ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (artikel 12.1). Enligt denna punkt i konventionen ska barnet också beredas möjlighet att höras i domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet (artikel 12.2).

Artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter anknyter särskilt till artiklarna 13–17 i konventionen: barnets rätt till yttrandefrihet (artikel 13), tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet (artikel 14), föreningsfrihet och fredliga sammankomster (artikel 15), skydd mot ingripanden i privat- och familjeliv (artikel 16), och rätt till tillgång till information och material från olika nationella och internationella källor (artikel 17).

FN:s kommitté för barnets rättigheter, som övervakar och främjar genomförandet av konventionen om barnets rättigheter, har gett en allmän kommentar om barns rätt att delta (allmän kommentar nr 12 (2009) Barnets rätt att bli hörd). I den allmänna kommentaren i fråga fastställs bl.a. grundvillkoren för hörande av barn och barns deltagande (punkterna 132–134). Villkoren gäller både enskilda barn och barngrupper. Enligt kommittén ska barnen ges begriplig och tillräcklig information om deras rätt att

delge sina åsikter och om hur dessa beaktas. Barn ska också få veta hur de kan delta och vilka effekter deras deltagande har. Hörandet av barn och barnens deltagande ska anpassas enligt deras ålder. Barn får inte tvingas till att uttrycka sina åsikter, utan det ska vara frivilligt för dem att delta. Barns åsikter ska respekteras, och barn ska höras på ett jämlikt sätt i frågor som är viktiga för dem.

Barnen utgör inte en homogen grupp, och det är därför viktigt att säkerställa att alla barn erbjuds möjlighet att uttrycka sina åsikter utan någon form av diskriminering. Exempelvis barn som på grund av en funktionsnedsättning kommunicerar på ett annat sätt än genom tal kan behöva mer stöd för att uttrycka sina åsikter. Barn har rätt att med hänsyn till sin ålder och mognad få handledning och rådgivning som hjälper dem att föra fram sina tankar. De vuxna ska uppmuntra barnet till att uttrycka sina åsikter. Kommittén har betonat att det ska vara tryggt för barnet att uttrycka sin mening, och att barnets säkerhet inte får äventyras exempelvis i samband med hörande i ett barnskyddsärende (allmän kommentar nr 12 (2009), punkt 134 h).

Barnes ålder i sig avgör inte hur stor betydelse hans eller hennes åsikter ska tillmätas. Även barnets kunskaper, erfarenheter, miljö, sociala och kulturella faktorer samt tillgången till stöd påverkar vilka förutsättningar barnet har att bilda egna åsikter. Vidare ska det beaktas vilka konsekvenser det ärende som behandlas får för barnet, samt hur omfattande och långtgående de är.

Kommittén för barnets rättigheter betraktar delaktighet som en process, som omfattar delning av information och en dialog som grundar sig på ömsesidig respekt mellan barn och vuxna. I dessa processer kan barnen lära sig hur deras egna och de vuxnas åsikter beaktas samt hur de inverkar på resultatet (allmän kommentar nr 12 (2009), punkt 3).

I och med konventionen om barnets rättigheter har principen om att höra och beakta barns åsikter stärkts i Finland. Man fäster nuförtiden mer vikt vid hörandet av barn och barnens möjligheter att delta och påverka. Enligt Finlands grundlag (731/1999) ska barn bemötas som jämlika individer och ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Syftet med denna bestämmelse är att betona att barn ska bemötas som jämlika människor med samma grundläggande rättigheter både i förhållande till den vuxna befolkningen och i förhållande till andra barn. Varje barn ska behandlas som en individ, inte som ett passivt objekt för en verksamhet (RP 309/1993 rd, s. 44–45).

Utöver bestämmelsen om grundläggande rättigheter i grundlagen innehåller flera substanslagar skyldigheter som gäller barns rätt att delta. Bestämmelser om barns och ungas rätt att delta och påverka finns bl.a. i lagen angående vårdnad om barn och

umgängesrätt, barnskyddslagen, socialvårdslagen, mentalvårdslagen, patientlagen¹, lagen om klienter inom socialvården² samt ungdomslagen. Även i lagen om småbarnspedagogik, lagstiftningen om utbildning och kommunallagen redogörs för olika sätt att trygga barnens delaktighet. Den straff- och processrättsliga lagstiftningen samt författningarna om asyl och invandring tangerar på flera punkter delaktigheten uttryckligen i fråga om barn som har det sämre ställt.

Med tanke på tillgodoseendet av barns och ungas rättigheter är det av central betydelse att all nationell lagstiftning som gäller barn överensstämmer med de rättigheter som barnen garanteras i konventionerna om mänskliga rättigheter och att de till alla delar återspeglar deras centrala principer. Lagstiftningen ska trygga alla barn lika möjlighet att uttrycka sina synpunkter och åsikter i frågor som gäller dem själva. Bra strukturer för tryggheten av barns möjligheter att delta är i sig inte tillräckligt för att garantera att barnen faktiskt upplever att deras rätt till delaktighet tillgodoses. Förutom att lagstiftningen och tjänsterna måste utvecklas gäller det också att säkerställa att det finns tillräckliga resurser för barnvänlig verksamhet. Attityderna och kommunikationsfärdigheterna hos dem som arbetar med barn är synnerligen viktiga, vilket också framhäver betydelsen av utbildning (se även OM 2020:10). Delaktighet förutsätter att de vuxna klarar av att bemöta barnet i växelverkan. Barnen ska också få en känsla av att de kan påverka i ärenden som gäller dem själva och att ärendena framskrider. Barns deltagande är inte ett endimensionellt fenomen, utan en process som förändras enligt barnet och situationen och som de vuxna kan stöda och främja genom sin egen verksamhet.

1.3 Perspektiv som ska beaktas i barnstrategin

I barnstrategin ska delaktigheten analyseras ur både gruppens och individens perspektiv. Delaktigheten ska stärkas i synnerhet i fråga om sådana grupper som ofta hamnar i skymundan. Samtidigt kan man ta fram olika förfaranden och modeller genom vilka enskilda barn får sin röst hörd och kan uppleva att de är delaktiga.

Det hör till de viktigaste grundläggande värderingarna och målen i barnstrategin att främja barns och ungas delaktighet och att undanröja hinder för delaktighet. Flera undersökningar visar att det finns en oro över att olika grupper av barn inte har jämlika möjligheter att påverka, utan att en del barn och unga måste kämpa hårdare än andra

¹Lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992)

²Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000)

för sina rättigheter att delta (bl.a. OM 2020:10; Kanste m.fl. 2017). Lika möjligheter att delta är en stor fråga i strävan efter att tillgodose barnens rätt till delaktighet. Hur kan man främja barnens delaktighet ända från tidig barndom så att de har möjlighet att enligt sin utvecklingsnivå påverka i beslutsfattande som rör dem själva? Barnstrategin är ett sätt att stöda tillgodoseendet av barns och ungas lika möjligheter att delta.

En röd tråd i barnstrategin är att stärka de vuxnas förståelse och tillvägagångssätt i frågor som gäller hörande av barn samt barns rätt att delta och påverka. Detta perspektiv grundar sig på idén att det inte finns en enda grupp ”barn”, som kan bemötas utifrån ett och samma utgångsläge. Varje finländare under 18 år hör till gruppen ”barn”, men är samtidigt en unik, enskild person vars åsikter ska beaktas. En annan röd tråd i bedömningen av barns delaktighet ur perspektivet för barnstrategin är att stärka delaktigheten bland barn som på olika sätt har det sämre ställt än genomsnittet. Det bör noteras att de metoder som tillämpas för att stärka delaktigheten bland barn som behöver särskilt stöd även stärker delaktigheten bland alla andra barn.

Vikten av att beakta delaktigheten bland och hörandet av barn som behöver särskilt stöd eller barn som har det sämre ställt än andra barn framgår av de anmärkningar som Finland har fått av FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s slutsatser och rekommendationer om den 4:e landrapporten 2008, 2; även Lapsiasiavaltuutettu 2020, 18). FN:s kommitté uppmanar Finland att fästa vikt vid dels rättigheterna för i synnerhet etniska minoriteter, barn med invandrabakgrund och asylsökande barn, dels beaktandet av barns åsikter eller frågor som gäller institutionsvård av barn. Vidare uppmanar kommittén i sitt utlåtande Finland att bekämpa alla former av diskriminering, inklusive diskriminering av barn med funktionsnedsättning, barn med invandrar- eller flyktningbakgrund samt barn som hör till etniska minoriteter. Dessa observationer bör tas på allvar i beredningen av den nationella barnstrategin.

I beredningen av barnstrategin är det ur delaktighetsperspektiv viktigt att överväga hur barnens erfarenhetskunskap kan utnyttjas i beslutsfattandet. På vilket sätt erbjuds barn med olika bakgrunder och utgångslägen möjlighet att få sin röst hörd och vara delaktiga? Målet anknyter både till barnens vardag, de tjänster som barnen erbjuds och barnens påverkan i samhället. Barnens vardag kan vara förknippad med sådana frågor i vilka de bör höras. Hur kan t.ex. en minderårig asylsökande som kommit ensam till Finland påverka sin egen integreringsprocess? På vilket sätt blir barn som kommunicerar på något annat sätt än via tal hörda i planeringen av tjänster för dessa barn och hur klarar de av att delta i samhällsdebatten? Vidare ska barn som behöver särskilt stöd ha en genuin möjlighet att påverka de tjänster som de erbjuds. Samtidigt gäller det att ge akt på vilka möjligheter olika barn och grupper av barn har att delta också i mer omfattande samhällsfrågor. Beträffande barns delaktighet har det konstaterats finnas behov av att göra tjänsterna, domstolsförfarandena och de administrativa förfarandena barnvänligare, öka användningen av olika kommunikationsverktyg samt

förbättra barnens tillgång till information och möjligheter att påverka exempelvis lagberedningen (t.ex. Lapsiasiavaltuutettu 2020, 24; OM 2020:10). Dessa teman ska också tas med i beredningen av barnstrategin.

Med hjälp av barnstrategin kan man ta fram verksamhetssätt som gör det möjligt för de vuxna att identifiera barnens åsikter och även så kallade tysta signaler. Med tysta signaler avses här erfarenheter och åsikter som barnen inte uttrycker direkt i anslutning till någon situation eller som inte är verbala observationer. Ett barn kan exempelvis vägra att träffa en vuxen yrkesperson eller berätta om sina erfarenheter genom en lek. Även dessa perspektiv bör utgöra en del av den gemensamma informationsbildningen, och genom att beakta dem stärker man barnens delaktighet. Något förenklat kan man säga att ett tillvägagångssätt där barnet berättar om sig själv utgår från barnet, men ett arbetssätt som bygger på att identifiera och reagera på signaler utgår från den vuxna.

Att ge akt på information som produceras av barn bör i framtiden utgöra ett flexibelt förfarande som ingår i många olika beslutsprocesser. Samma krav bör givetvis gälla allt slags delaktighet i samhället, även bland vuxna, eftersom alla medlemmar i samhället behöver få delta och påverka i frågor som gäller dem själva och deras liv. Medlemmarna i samhället bör därför få delta i olika beslutsprocesser antingen representativt eller på något annat sätt. När det gäller barn relaterar ansvaret att erbjuda så flexibla sätt att delta som möjligt också till barndomen som ett skede i livet. I barndomen lär sig barnen hur de ska leva som medlemmar i ett samhälle (Agnew 2002). Erfarenheterna från barndomen skapar en grund för hur man upplever sina egna påverkansmöjligheter som vuxen (Stenvall 2018, 61).

Det är också viktigt att identifiera att målen att trygga delaktigheten varierar från en situation till en annan. I allmänna frågor kan man utnyttja ett mer rutinmässigt hörande, som tjänar till exempel beredarens mål i sådana fall där barnens åsikter eller synpunkter behöver utredas till stöd för beslut. Samtidigt behövs hörande också i samband med sådana tjänster där man ingriper i barns liv, exempelvis omhändertagande, och där barnens åsikter behöver utredas. Även sådana frågor som uppkommer i barnens vardag är betydande och bör synliggöras: barnen bör ges möjlighet att föra fram synpunkter på frågor som berör deras egen vardag. Eftersom det finns flera former av hörande borde inget förfarande tillämpas utan insikt om vad som eftersträvas med hjälp av förfarandet i fråga. Målet bör dessutom vara gemensamt och tillräckligt tydligt för de vuxna och för barnen. Det är inte heller ändamålsenligt att sätta de olika formerna av hörande i prioritetsordning, utan det gäller att lära sig att hitta det lämpligaste förfarandet för hörande i varje situation. Ett förfarande som fungerar för att utreda ett barns åsikter exempelvis i administrativa beslut är inte nödvändigtvis ändamålsenligt för att utreda vad barnet är intresserat av.

I bästa fall bidrar barnstrategin till att förståelsen om "frågor som hör till barn" utvidgas och till att skrankorna mellan olika förvaltningsområden sänks, eftersom arbetet med att stärka barns delaktighet också kräver samarbetsstrukturer mellan myndigheterna och andra aktörer. Barnens liv utgör inga separata silon eller öar, och deras behov av att få sin röst hörd eller bli hörda begränsar sig inte bara till vissa "barnfrågor". Barn kan vilja påverka både i sådana frågor som är viktiga för dem själva personligen och i omfattande samhällsfrågor om exempelvis klimatpolitiken eller finanspolitiken. Med tanke på tillgodoseendet av rätten till delaktighet är det viktigt att stärka de sätt på vilka de vuxna aktörerna, inklusive tjänsteinnehavare och beslutsfattare, förbinder sig till att främja barns möjligheter till att påverka på ett omfattande plan (Lapsiasia-valtuutettu 2020, 15; även Stenvall 2018).

Styrande principer i fråga om delaktighet är att:

- Stärka de vuxnas kunskap och förståelse
- Stödja alla barns delaktighet
- Skapa en övergripande förståelse för delaktighet

Genom delaktighet strävar man efter att:

- Uppnå en barnvänlig förvaltning
- Identifiera barns delaktighet i samhället
- Skapa ett bredare perspektiv på vilka frågor som hör till barn

2 Förståelse för barns delaktighet

2.1 Hur definieras delaktighet?

Med delaktighet avses att individen upplever sig höra till en grupp och ha möjligheter att påverka i frågor som är viktiga för honom eller henne. Individen ska uppleva detta i samband med tjänster, i sin egen vardag och i samhällsfrågor. Eftersom delaktighet som begrepp kan definieras på många olika sätt ska det definieras i varje aktuell kontext.

När man analyserar barns delaktighet är det viktigt att börja med att utreda den begreppsliga oklarheten. På finska används begreppen osallisuus (delaktighet), osallistuminen (deltagande) och osallistaminen (engagerande, aktiverande) ofta som synonymer, trots att de används för att beskriva olika saker (Siisiäinen 2015). Oklarheten beror delvis på att man inom internationell forskning och i konventionerna använder termen participation, som kan översättas både till både osallisuus och osallistuminen. Innehållsmässigt syftar participation ändå på deltagande, och termen används på engelska för att beskriva barns aktiviteter och deltagande. Om man översätter det finska begreppet osallisuus faller det närmare det engelska begreppet belonging (tillhörighet). Dessa utmaningar gör att begreppen osallisuus och osallistuminen lätt blandas ihop i översättningsskedet.

I barnstrategin definieras delaktighet (osallisuus) som att individen upplever sig höra till en grupp och ha möjligheter att påverka i frågor som är viktiga för honom eller henne. Termen deltagande (osallistuminen) används till att beskriva sådant som barn aktivt kan göra, såsom olika sätt att delta och berätta sina åsikter. Med aktiverande avses i sin tur att erbjuda barnen olika möjligheter att delta. Det bör noteras att upplevd delaktighet inte alltid tar sig uttryck som aktivt deltagande. En människa kan känna sig delaktig även om han eller hon inte deltar aktivt. I barnstrategin är delaktighet ett överbegrepp, under vilket man grundligt analyserar delaktighet som

1. *möjligheter att delta och påverka*
2. *upplevd delaktighet.*

Vissa barn kan känna sig delaktiga och uppleva att de vill påverka, medan andra kan känna sig delaktiga men välja att inte utnyttja möjligheterna att delta (även Stenvall 2018). Dessa perspektiv är också sammanvävda. För att det över huvud taget ska vara möjligt för barn att uppleva delaktighet måste det finnas ett tillit till att det finns möjligheter att påverka. Samtidigt skapar möjligheterna att påverka en grund för att en

känsla av delaktighet ska kunna uppstå. För att så många barn som möjligt ska kunna känna sig delaktiga behöver de uppmuntras till delaktighet och erbjudas olika kanaler och sätt som möjliggör detta. Målet i barnstrategin är att stärka såväl barns och ungdomars känsla av delaktighet som deras möjligheter att delta och påverka.

Barns delaktighet omfattar både enskilda barn och grupper av barn, och delaktigheten ska undersökas såväl på individuell nivå som på gruppnivå. I de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter har barn identifierats som en grupp som utöver de rättigheter som i allmänhet tryggas genom konventionerna om grundläggande och mänskliga rättigheter även har särskilda rättigheter (se livonen & Pollari 2020), och deras delaktighet som grupp ska stärkas. Vidare ska delaktigheten i fråga om barn vara dubbelriktad: Barnen ska ges information så att de kan bilda en egen åsikt. Samtidigt ska de också kunna uttrycka sin åsikt på sådana sätt som de upplever vara lämpliga, och de ska alltid ha möjlighet att välja om de vill delta eller inte.

Nedan redogörs för tre olika sätt att tolka barns delaktighet som förekommer i litteraturen om delaktighet. För det första kan delaktighet analyseras utifrån hur det förekommer i olika situationer och på olika platser. För det andra granskas delaktigheten med hjälp av olika struktureringar. För det tredje analyseras delaktigheten ur olika rollperspektiv så att man bedömer hurdana delaktighetsroller barn kan ta eller ges.

Ur det första perspektivet kan möjligheterna till delaktighet granskas i förhållande till både det utrymme som de vuxna erbjuder barnen och de specialvillkor som olika samhällsaspekter ställer på tillgodoseendet av rätten till delaktighet (Thomas 2007, 2012, 2017). Då både begränsar och stöder de vuxnas synpunkter uppfattningen om vad som över huvud taget kan betraktas som ändamålsenlig delaktighet och i vilka sammanhang deras delaktighet kan ta sig uttryck. Barns delaktighet kan också analyseras som antingen politisk eller social delaktighet. Enligt denna definition bör barnen i dimensionen för politisk delaktighet kunna påverka i olika frågor och bli identifierade som aktörer i samhället. I dimensionen för social delaktighet betraktas gemenskaperna och aspekterna i barnens vardag som centrala. Delaktigheten är således ett fenomen som i olika sammanhang bygger på olika utgångspunkter men som är närvarande på alla de platser där barnen lever sitt liv (Thomas 2007):

1. i de mänskliga relationerna i vardagen
2. i olika vardagliga institutioner (t.ex. daghemmet, skolan), både i vardagligt umgänge och i formella rättsliga sammanhang
3. i samband med möten i offentliga tjänster (t.ex. omhändertagande, skilsmässa, särskilda behov i utbildningen)
4. i det offentliga livet på allmänna platser (t.ex. grannskapet, stadsrummet)
5. i kommersiella lokaler (t.ex. varuhus, köpcentrum)
6. i samhällsstrukturer (t.ex. fullmäktige, organisationer).

Med andra ord förekommer delaktighet på olika nivåer i samhället, men fenomenet är inte synligt på alla nivåer. Detta beror delvis på att barnens ställning och möjligheter att delta kan tolkas på olika sätt. Huruvida barnens delaktighet är synlig i olika situationer beror på hur de vuxna förhåller sig till barnens deltagande och vilja att påverka. De vuxna kan antingen stärka eller försvaga barnens möjligheter att delta och deras känsla av delaktighet.

Vidare kan man i olika sammanhang analysera hur stort utrymme barnen har att agera eller hur de vuxna förhåller sig till deras aktivitet. Hur barnens delaktighet stärks i olika sammanhang hänger ihop med huruvida barnen upplever att miljön är trygg och pålitlig. Barnen måste kunna känna sig trygga för att de ens i teorin ska kunna uppleva att de är delaktiga (Thomas 2012). Barns delaktighet kan således analyseras som en förståelse för vad barnen klarar av, dvs. i vilka situationer och på vilka platser de uppfattas kunna vara delaktiga. I denna flerdimensionella delaktighetsanalys gäller det att stärka

1. förståelsen för möjligheterna till delaktighet och var delaktighet kan förekomma
2. den allmänna uppfattningen av generationsöverskridande relationer
3. den begreppsliga skillnaden mellan barns egen delaktighet och organiserad delaktighet
4. identifieringen och definitionen av nya delaktighetsförfaranden
5. attityden till kraven på att barn ska betraktas som legitima medlemmar i samhället.

Ur det andra perspektivet kan barns delaktighet analyseras genom en typindelning av olika former av delaktighet och genom att man granskar grupperingen och struktureringen av olika typologier (t.ex. Gretschel 2002; Thomas 2007). Till exempel Roger E. Harts (1997) delaktighetsstege har använts som ett praktiskt och generaliserbart sätt att teoretisera och klassificera barns delaktighet. Något förenklat kan man säga att varje trappsteg på Harts stege beskriver ett visst sätt att vara delaktig. På den lägsta stegpinnen finns manipulation och på den högsta stegpinnen barncentrerat beslutsfattande (Stenvall 2018). Trots att Harts avsikt var att med hjälp av stegen beskriva delaktighet och olika kategorier av delaktighet bygger den allmänna tolkningen av hans stege på idén att delaktigheten blir allt bättre, ju högre upp på stegen man kommer (Thomas 2007). Den allmänna tolkningen av Harts stege har lett till att man ofta låter bli att problematisera modellen eller uppfattar den som en färdig tolkning av hurdan barnens delaktighet borde vara (Kiili 2006; 2008; Gretschel 2002; Thomas 2007; Bartos 2016), trots att syftet med stegen snarare är att identifiera och gestalta ett mångdimensionellt behov av delaktighet bland barn.

Ur det tredje perspektivet kan delaktigheten analyseras som en berättelse (Kjørholt 2007), där historien, nutiden och framtiden är sammanlänkade. I denna teori har barnen getts olika roller, i förhållande till vilka deras delaktighet synliggörs (även Lund 2007). Tanken är att barnen tidigare var passiva objekt för aktiviteter och verksamhet, medan de i nuläget och i framtiden bör vara jämlika aktörer i förhållande till de vuxna. Barnen lever sitt eget liv i ett tillstånd mellan nutid och dåtid, där de samtidigt är både deltagande subjekt och objekt som ska skyddas. Denna form av dubbelliv kan kallas för en "dubbelroll", utifrån vilken barnen förhandlar om sin egen plats när det gäller delaktighet. (Kjørholt 2007, 29.) Dubbelrollen har också gett barnens delaktighet en symbolisk betydelse, där delaktigheten samtidigt både överdrivs och underskattas. Samtidigt som barnen inte har getts tillräckligt stor betydelse som aktörer i samhället ges de en rentav överdrivet stor symbolisk betydelse, då kraven på delaktighet börjar omfatta allt yngre barn och allt fler delområden i livet. Den ökade symboliska betydelsen kan ses i det växande antalet barnrelaterade ärenden som har inletts i syfte att förbättra barnens delaktighet. Med andra ord har man kvantitativt sett skapat många olika metoder i samhället för att stöda delaktigheten i sådana ärenden och teman som de vuxna har konstaterat vara viktiga. Samtidigt har barnen lämnats utanför sådana sammanhang och frågor som de vuxna inte har ansett att angår dem. För att undvika att delaktigheten över- eller underskattas bör man kunna definiera fenomenet mer detaljerat och identifiera olika "delaktighetsroller" för barn, exempelvis (Kjørholt 2007, 40):

1. barn som innehavare av rättigheter (children as bearers of rights),
2. barn som framtida medborgare (children as future citizens),
3. barn som resurser (children as resources),
4. barn som försvarslösa människor (children as an endangered people).

I denna indelning anknyter barnens delaktighet som innehavare av rättigheter till identifieringen av deras egen aktivitet. Barnens roll blir då att delta och påverka i frågor som rör dem själva. I egenskap av framtida medborgare identifieras barnen ur skyddsperspektiv som människor som utvecklas för framtiden. Barnen måste lära sig att ta ansvar och sköta sina ärenden så att de växer upp till aktiva medlemmar i samhället. Enligt perspektivet "barn som resurser" är barnens roll bunden till livsbalans och strävan efter "ett bra liv", där delaktighet används som ett sätt att förebygga icke-önskvärd beteende, såsom missbruk. Tolkningen av barn som försvarslösa människor erbjuder barnen möjlighet att vara barn och vara delaktiga på sitt eget sätt. (Kjørholt 2007.)

De tre perspektiv som anges ovan stärker den definition av delaktighet som används i barnstrategin. Det första perspektivet visar att barn kan delta och känna sig delaktiga i alla gemenskaper oavsett om det är fråga om en vardaglig gemenskap, ett kommersiellt utrymme eller ett beslutsorgan. Möjligheterna att uppleva delaktighet, delta och

påverka varierar i olika sammanhang beroende på hur de vuxna identifierar barns delaktighet. Det andra perspektivet visar att delaktighet är ett flerdimensionellt fenomen som inte bör granskas mellan polerna fel och rätt eller dåligt och bra. Delaktighet bör i stället analyseras som ett urval av metoder och möjligheter, ur vilket man kan välja det lämpligaste alternativet i varje situation. Det tredje perspektivet definierar fenomenets mångsidighet ytterligare genom barnens aktivitet och roller. Barnens roll varierar beroende på sammanhanget, och medvetenheten om detta gör det lättare att gestalta vilken typ av delaktighet som eftersträvas eller vilken typ av fråga eller situation barnen önskas delta i. Ordet "roll" ska i detta sammanhang uppfattas som olika perspektiv med hjälp av vilka barns delaktighet i olika sammanhang kan identifieras. Alla tre sätt för att definiera begreppet delaktighet bidrar till att stärka den övergripande förståelsen för delaktighet. Det finns många olika former av delaktighet. Fenomenet tar sig uttryck i många sammanhang och man kan tolka det ur flera perspektiv och med olika metoder.

De ovan beskrivna perspektiven på delaktighet kan också analyseras genom en indelning i metoder och mål (t.ex. Grover 2004, 82; Vanderbeck 2010). Som mål innebär delaktigheten ett tillvägagångssätt som har ett egenvärde och som man strävar i riktning mot. Som metod bidrar delaktigheten däremot till att man når ett eftersträvat mål som inte nödvändigtvis alls har samband med att stärka barns delaktighet. Indelningen i metoder och mål innebär inte att det ena sättet är bättre det andra, utan bägge sätten hjälper att definiera vilken typ av delaktighet det är fråga om i varje enskild situation. Med andra ord kan barns delaktighet vara ett mål om man strävar efter att öka möjligheterna till delaktighet bland en grupp som tidigare har hamnat i skymundan. Om målet däremot är att bereda exempelvis en klimatlag som ska tjäna de kommande generationerna är barns delaktighet ett sätt att säkerställa att de detaljer som ur barnens synvinkel är viktigast verkligen beaktas i beredningen.

Delaktigheten bör analyseras som ett fenomen som förekommer på många olika platser och i många olika situationer. En fenomenbaserad analys skulle bidra till insikten om att det inte finns någon förutbestämd syn på hurdan delaktigheten bör vara, var delaktighet bör ske eller vilken typ av delaktighet det finns rum för i samhället. Barn bör i högre grad garanteras olika platser för och möjligheter till deltagande, hörande och påverkan (även Gretschel & Kiilakoski 2012), och de vuxna bör förstå barnens synpunkter bättre.

Undersökningar kan också anses ge vid handen att barn från grunden har ojämlika möjligheter till delaktighet, varvid endast vissa typer av barn anses ha möjlighet att delta (Thomas 2007). Delaktigheten begränsas av olika hinder, såsom färdigheter som krävs av deltagarna eller ett begränsat antal deltagare (Bragg 2007). Om idén om delaktighet tas på allvar och anses bestå av flera sammanvävda element, såsom

rättigheter, känsla av tillhörighet, möjligheter att påverka i frågor som är viktiga för individen själv och identifiering av sin egen plats i samhället, måste det också finnas samhällsstrukturer som gör det möjligt för många olika typer av människor att vara delaktiga. Detta kräver en analys av alla människors delaktighet i samhället. Även när det gäller de vuxnas deltagande och påverkansmöjligheter gäller det att beakta att det finns flera olika sätt och möjligheter. Delaktighet i samhället kan inte vara ett privilegium som bara unnas vissa individer, utan alla ska ha tillgång till kanaler via vilka de kan få sin röst hörd, få information och uppleva att de är delaktiga.

Speciellt viktigt är det att ge akt på behovet av flera olika möjligheter när det gäller särskilda grupper av barn, eftersom exempelvis barn med funktionsnedsättning, unga med missbruksproblem, barn som lever med olika sjukdomar eller barn som visar symptom genom brottsligt beteende kan ha varierande möjligheter till delaktighet. Delaktigheten bland alla olika grupper av barn måste främjas ur ett brett perspektiv. Känslan av tillhörighet varierar till exempel beroende på via hurdana definitioner eller "linsar" man ser på barnet: definieras barnet utifrån hans eller hennes funktionsnedsättning, sjukdom eller bakgrund eller utgör skadan, sjukdomen eller bakgrunden endast en del av barnet? Det väsentliga är att barnen upplever att de betraktas såsom de personer de är, inte utifrån någon utomstående definition (Honneth 1995; Kallio m.fl. 2020 på kommande). Människan bygger upp sin identitet förutom med hjälp av sin egen erfarenhet även i förhållande till många olika gemenskaper, och det är inte lätt för en utomstående att bestämma vilken typ av gemenskaper var och en upplever vara betydelsefulla (Fraser & Honneth 2003). Alla vill känna att de är en del av en gemenskap, men möjligheten att välja gemenskap och i vilka frågor man vill påverka bör vara öppen. Med andra ord bör erbjudandet av olika kanaler som möjliggör delaktighet prioriteras före sådana definitioner som fastställts av utomstående. Den etniska gemenskapen kan till exempel för någon vara en avgörande gemenskap för att känslan av delaktighet ska uppkomma, medan någon annan med samma bakgrund kan bygga upp sin identitet och vilja att påverka på ett helt annat sätt (även Häkli m.fl. 2015). Det är viktigt att stärka känslan av tillhörighet, inte bara för individen själv utan också med tanke på samhällets funktion, eftersom var och en bör få känna sig engagerad i sitt eget samhälle. I kontexten för barns delaktighet stärker upplevelsen av att höra till en grupp barnets påverkansmöjligheter.

- Delaktighet som mål: en approach som bygger på egenvärde – delaktighet i sig är det som eftersträvas
- Delaktighet som metod: ett sätt att nå eftersträvat mål – delaktighet är ett verktyg med hjälp av vilket ett mål uppnås
- Indelningen i metoder och mål är fri från värderingar. Ingetdera alternativet är bättre än det andra, utan bägge behövs.
- Med delaktighet avses att individen upplever sig höra till en grupp och ha möjligheter att påverka i frågor som är viktiga för honom eller henne. Målet är att stärka såväl barns och ungdomars känsla av delaktighet som deras möjligheter att delta och påverka.

2.2 Representativ och vardaglig delaktighet

Delaktighet innefattar hela livet, allt från vardagliga gemenskaper och aktiviteter till samhälleligt beslutsfattande. Delaktighet är ett mer omfattande fenomen än representativa strukturer såsom elevkårer eller ungdomsfullmäktige. Minderåriga barn har inte fullständiga medborgerliga rättigheter, i och med att de exempelvis inte får rösta, och därför måste barnens möjligheter att delta främjas även på andra ändamålsenliga sätt.

I Finland har man fokuserat på att stärka olika strukturer för delaktighet. Staten, kommunerna och organisationerna har egna delaktighetsfrämjande modeller och strukturer, såsom nationella och regionala barnparlament, kommunala ungdomsfullmäktige eller delaktighetsfrämjande projekt som drivs av organisationer. Strukturerna för delaktighet kan variera i syfte att trygga delaktigheten för barn i olika åldrar. Lagen om småbarnspedagogik innehåller således en skyldighet att utreda barnets åsikter och önskemål och att beakta dessa i småbarnspedagogiken i enlighet med barnets ålder och utveckling. Enligt lagstiftningen om utbildning ska undervisningsanordnaren främja alla elevers delaktighet och se till att alla elever har möjlighet att delta i skolans verksamhet och utveckling och att uttrycka sin åsikt i frågor som gäller elevernas ställning. Lagstiftningen om utbildning innehåller också bestämmelser om representativ delaktighet, vilket innebär att alla grundskolor, gymnasier och yrkesläroanstalter ska ha en elev- eller studerandekår. Med andra ord ska barnen ha möjlighet att både uttrycka sin åsikt i frågor som rör dem själva och mer allmänt engagera sig i frågor som gäller läroanstalten eller undervisningen.

Elev- och studerandekårsverksamheten har gradvis utökats på de olika skolstadierna, och för närvarande borde sådan verksamhet finnas i varje skola. I grundskolan ska

elevkårsarbetet även gälla dem som studerar på de lägre klasserna. Även ungdomsfullmäktige har fått en starkare roll i lagstiftningen, eftersom kommunallagen förutsätter att kommunstyrelsen ska inrätta ett ungdomsfullmäktige eller någon motsvarande påverkansgrupp för unga i syfte att säkerställa de ungas möjligheter att delta och påverka. Kommunen ska också trygga denna påverkansgrupps verksamhetsförutsättningar. Ungdomsfullmäktiges roll och praktiska arbete varierar mellan kommunerna, men i regel väljs representanterna till ungdomsfullmäktige antingen genom val eller bland elevkårsrepresentanterna.

Ett särdrag inom barns delaktighet kan anses vara idén om representation, där barn på vissa, särskilt åldersrelaterade, specialvillkor kan definieras som en "allmän kategori" (James 2007, 270) och ett enskilt barn som en representant för denna kategori. I denna teori bildar exempelvis en skolklass en tillräckligt homogen gemenskap, ur vilken ett enskilt barn eller en enskild ung person kan utses till att representera de övriga. Likaså kan man inom elevkårsstyrelsen utse representanter till ungdomsfullmäktige och inom ungdomsfullmäktige representanter till en grupp på nationell nivå. Denna återkommande representationsstruktur samlar ihop alla typer av barn till en enda helhet, där ett enskilt barn kan utses till representant oberoende av det aktuella ärendet eller barnets bakgrund. Idén om representation går som en röd tråd genom perspektivet om barnens delaktighet i samhället, även om vissa relaterade strukturella problem också har börjat kritiserats (t.ex. Kiili 2011; Kallio & Bäcklund 2011; Eskelinen m.fl. 2012).

De representativa strukturerna kan analyseras ur två vinklar enligt perspektivet för delaktighet. Å ena sidan kan enskilda barn identifieras som passiva om de inte deltar i organiserad verksamhet (Eskelinen m.fl. 2012). Å andra sidan har aktivt deltagande identifierats som ett viktigt element, eftersom det har börjat betraktas som en lösning på det minskande politiska deltagandet bland unga vuxna (Pain & Francis 2003; Evans & Spicer 2008). Med andra ord vill man engagera allt fler barn i representativa strukturer, även om alla inte kan inkluderas utan att representationsfunktionen lider. Samtidigt betraktas barns ovilja att delta som passivitet, trots att det kan bero på att strukturerna inte innehåller tillräckliga möjligheter att främja samtliga barns delaktighet. Vid sidan av de representativa strukturerna bör delaktigheten också analyseras inom andra delområden i livet, till exempel inom tjänster, samhällsfrågor i allmänhet eller vardagliga gemenskaper. Delaktighet inom dessa delområden kan likaväl stärka barnens upplevda möjligheter att påverka och vara en del av samhället.

Möjligheten att påverka inom delområdet tjänster går hand i hand med förståelsen för de sätt på vilka barnen kan engageras till delaktighet. Frågesättet och ett genuint intresse spelar en nyckelroll inom detta delområde när barnens åsikter begärs. Hur barnet upplever sin delaktighet inom delområdet tjänster påverkas bland annat av fak-

torer såsom bostadsområde, kön, etnicitet, funktionsnedsättning/ingen funktionsnedsättning, sexuell identitet och könsidentitet samt kumulativ utslagning och socioekonomisk ställning (Olli 2019, 133). Genom att visa intresse för barnens synpunkter, uppskatta barnens erfarenheter och kommunicera med dem på ett genuint sätt ger man barnen utrymme att bilda sig åsikter och berätta om dem. Vidare bör det noteras att engagera barnen inte direkt innebär att verksamhetens kvalitet utvärderas. Aktivering till delaktighet leder inte närapå alltid till bättre verksamhet, om inte delaktighetens innehåll och syfte har definierats (Czymoniewicz-Kippel 2009). Detta innebär exempelvis att strukturer för delaktighet inte behöver skapas bara för strukturernas skull, utan målet är att stärka en ändamålsenlig delaktighet. Barnen deltar i sådana frågor som de upplever som meningsfulla, och det behövs strukturer som främjar detta. För närvarande analyseras barns delaktighet för ofta enligt de vuxnas tankesätt (Olli 2019, 10 & 15).

Delaktighet i fråga om tjänster är också förknippat med frågan om kunskap och olika kunskapsstätt. Till exempel olika erfarenhetsexperter och grupper av unga utvecklare utmanar den kunskap som produceras av vuxna. I fråga om tjänster som går ut på att ingripa i barns liv, såsom hälsovård eller barnskydd, är det ytterst viktigt att inse betydelsen av barnets erfarenhetskunskap samt att lära sig identifiera erfarenheter som kunskapskälla och inkludera dem i utvecklingen av tjänsterna både i den fråga som gäller det enskilda barnet och mer allmänt.

Utöver de representativa strukturerna och bemötandet inom tjänsterna bör delaktigheten också analyseras som en del av barnens vardag. Den vardag som upplevs under barndomen innebär olika saker för olika barn, och denna varierande vardag bör identifieras bättre (t.ex. James 2007, 265). Barndomen varierar beroende på när, var och i vilken situation barnet lever. Dessutom upplever varje barn sitt liv och de situationer som påverkar det på ett personligt sätt. Även barn som levt i samma familj och situation kan uppleva sitt liv på helt olika sätt. (Stenvall 2018.) I arbetet med att stärka barns delaktighet gäller det att se till att man inte försöker genomföra principen om delaktighet ur ett för snävt perspektiv endast som ett förfarande som gäller ett visst livsområde eller en viss ålder, utan att analysen utvidgas till att förstå och stärka olika aspekter av delaktighetsfenomenet.

Eftersom barnen lever som minderåriga medborgare utan fullständiga medborgerliga rättigheter är det viktigt att deras möjligheter att delta i beslutsfattande stöds genom andra metoder (Wood 2011). Att ta hänsyn till barnens åsikter eller frågor som är viktiga för dem kräver många olika metoder, men också insikt om de vuxnas skyldigheter. Att erbjuda möjlighet till delaktighet innebär inte en skyldighet att inkludera alla barn i allt beslutsfattande, utan en skyldighet att alltid när ett tema eller en fråga diskuteras beakta barnens väsentliga erfarenheter och åsikter kring temat i fråga. I denna approach kan man också utnyttja den forskning om barn, barns välbefinnande,

erfarenheter och delaktighet som utförts och som är under beredning samt forskare och organisationer som arbetar kring dessa teman (även Kiili & Moilanen 2019). För närvarande saknas ett starkare kunnande kring att binda forskningsinformation till beslutsprocessen (t.ex. Tuomisto m.fl. 2017, 7).

2.3 Särskilda observationer om delaktighet

Det gäller att fästa vikt särskilt vid de grupper av barn som riskerar att aldrig få uppleva delaktighet. Samtidigt bör man observera att varje barn också är en individ som upplever sitt liv på sitt eget sätt. När man arbetar med att stärka delaktigheten bland grupper av barn bör man också ge akt på de enskilda barnens olikhet och behov.

I barnstrategin ska särskild fokus läggas på sådana barn och grupper av barn vars delaktighet sällan uppmärksammas. Samtidigt bör två centrala observationer lyftas fram i detta avseende. För det första bör det konstateras att även om ett barn hör till någon "särskild grupp", är han eller hon också en individ. Tillhörigheten till en grupp anger vissa egenskaper hos en människa (t.ex. utseende, funktionsnedsättning, kön eller sjukdom), men inte vem människan är (Arendt, 2005). Med andra ord är också de barn som lever inom ramen för olika etniska grupper, personer med funktionsnedsättning, sjuka eller andra särskilda grupper, "helt vanliga" barn, som har likadana önskemål om och rättigheter till delaktighet som vem annan som helst. Barn, liksom alla människor, bör betraktas ur både ett likhets- och ett olikhetsperspektiv: alla är likvärdiga sinsemellan, men samtidigt relativt olika då de definieras utifrån olika samhällsstrukturer och roller (t.ex. ålder, bostadsort, socioekonomisk ställning) (Arendt 2005, 93, 96; även Kallio m.fl. 2020 på kommande). Dessutom kan barn, precis som vuxna, ha flera olika identiteter och höra till flera olika grupper på en och samma gång (t.ex. Phoenix & Pattynama 2006). Detta intersektionella perspektiv stärker idén om att tillhörigheten till en enskild grupp inte i alltför hög grad får styra barns möjligheter att uppleva delaktighet.

Den andra observationen som bör lyftas fram är att ambitionen att beakta delaktigheten bland särskilda grupper av barn de facto gynnar alla barn. Genom att ge akt på kraven och önskemålen hos särskilda grupper av barn stärker man alla barns möjligheter till delaktighet. Barnens delaktighet stärks genom att man identifierar likheter samtidigt som man respekterar olikheter mellan barnen (Olli 2019, 11). Detta gäller också delaktighetens frivillighet och sättet på vilket kunskap bildas. Barnens erfarenheter ska respekteras i de frågor som de förstår, men ett barn kan inte förutsättas ta ställning till en fråga som han eller hon inte förstår (Olli 2019, 12).

En enkät som Handikappforum genomförde år 2019 visar att man i fråga om barn med funktionsnedsättning bör ge akt på möjligheterna att delta inom många delområden i livet. Barn med funktionsnedsättning får oftare än andra barn olika beslut om myndighetstjänster, bland annat om rehabilitering, hjälpmedel eller tjänster för personer med funktionsnedsättning, och dessa beslut måste vara begripliga för dem (se även OM 2020:10). Med anledning av flertalet anlitate tjänster och ofta även kommunikationssätt som avviker från det vanliga har barn med funktionsnedsättning ofta svagare möjligheter att påverka sitt eget liv än andra barn. I fråga om barn med funktionsnedsättning eller långtidssjuka barn formar de olika tjänsterna ändå en grund för vardagslivet, och följaktligen ökar också behovet av att påverka dessa tjänsters smidighet och ändamålsenlighet. Om frågan om barns delaktighet tas på allvar ska de barn som anlitar tjänster i hög grad, även andra barn än barn med funktionsnedsättning, ha särskilt väl fungerande kanaler för att kunna påverka tjänsternas tillgänglighet och funktion. Dessutom kan tillhörigheten till en gemenskap eller möjligheterna att utöva en hobby vara beroende av hur långt barnet har rätt att åka med taxi eller hur ofta han eller hon får tillgång till en assistent. I fråga om dessa barn gäller tjänsterna ofta också hela livet. Detta faktum innebär att det är synnerligen viktigt att deras åsikter beaktas och framhäver betydelsen av delaktighet både under den nuvarande barndomen och i det framtida vuxenlivet (även Vammaisfoorumi 2019).

Barnens etniska bakgrund har konstaterats påverka deras faktiska möjligheter att delta i frågor som är viktiga för dem själva (t.ex. Junkala & Tawah 2009; Lapsiasia-valtuutettu 2020). Till exempel i fråga om romska barn innebär detta en erfarenhet av att de inte har en jämlik ställning i förhållande till de barn som hör till majoritetsbefolkningen, och deras rätt till delaktighet tillgodoses inte på samma sätt som bland majoritetsbefolkningen (Junkala & Tawah 2009, 59; OM 2020:10). Representanter för det romska samhället har själva fört fram att de också som gemenskap borde delta i arbetet med att analysera och definiera barnens delaktighet och sådana delaktighetsfrämjande metoder som gör det möjligt att stärka uttryckligen de romska barnens delaktighet. Det romska samhället anser det vara viktigt att delaktigheten stärks både inom samhället och i förhållande till de övriga samhällena. Detta är relevant, eftersom det visar att samhällsstrukturerna, som i princip är jämlika gentemot alla medborgare, ändå kan behandla olika samhällen eller människor inom ett samhälle ojämlikt. (Junkala & Tawah 2009, 59.)

För barn med samisk bakgrund har man som delaktighetsfrämjande grund skapat Saamingets ungdomsråd³, som består av medlemmar i olika åldrar. Ungdomsrådet har till uppgift att lyfta fram sådana specialfrågor som rör uttryckligen samiska barn. Under den senaste tiden har ungdomsrådet strävat efter att exempelvis stärka det samiska

³ Se Saamelaiskäräjät: <https://www.samediggi.fi/toiminta/nuoriso/>. Hämtad 29.6.2020

språkets ställning i fråga om såväl ordnandet av fritidsverksamhet för barn och ungdomar som sexuell hälsa. Utöver det befintliga ungdomsrådet bör de samiska barnens välbefinnande och tillgodoseendet av deras rättigheter utredas regelbundet, till exempel genom en empirisk insamling av data om de samiska barnens välbefinnande (Lapsiasiavaltuutettu 2020) och tillgodoseendet av deras språkliga rättigheter. Samtidigt som det är viktigt att beakta stärka hela gruppens stärkta perspektiv gäller det också att ge akt på de enskilda barnens möjligheter att föra fram sina åsikter både i samiska frågor och i andra frågor som är viktiga för dem.

Barn med invandrabakgrund utgör en heterogen grupp i undersökningen av barns delaktighet. FN:s kommitté för barnets rättigheter ber till exempel i sina anmärkningar om Finlands 4:e periodiska rapport från år 2008 Finland att fästa vikt vid förebyggandet av utslagning bland barn med invandrabakgrund. Termen "invandrabakgrund" innefattar dock många olika typer av "barndomar" och barn. Ett barn med invandrabakgrund kan till exempel ha en finsk förälder, ha anlänt till Finland ensam som asylsökande, vara ett barn i en flyktingfamilj eller barn i en familj som flyttat till Finland för att arbeta. Delaktigheten bland barn med invandrabakgrund bör analyseras mer detaljerat, så att man skiljer mellan olika invandringssätt.

Minderåriga asylsökande som kommit ensamma till Finland är en grupp i fråga om vilken delaktigheten särskilt bör stärkas. Deras möjligheter att påverka till exempel integreringsprocessen bör byggas upp utifrån barnens behov till ett så effektivt system som möjligt, och uttryckligen med tanke på barnet och inte enbart för myndigheternas informationsbehov (t.ex. Tuominen m.fl. 2018). Man bör exempelvis överväga hurdana möjligheter dagens barn har att i sin nuvarande livssituation påverka sin egen situation samt ta fram metoder som gör det möjligt att beakta deras erfarenheter och åsikter i invandringsfrågor även mer allmänt. Detsamma gäller andra grupper (av barn). Åsikterna och erfarenheterna hos barn som hör till olika grupper bör höras när det gäller omfattande frågor om samhället eller barnbefolkningen, exempelvis utbildnings- eller klimatrelaterade frågor, inte enbart i sådana frågor som gäller deras "egen" grupp.

Beträffande flyktingbarn och asylsökande barn ska det också noteras att alla rättigheter enligt konventionen om barnets rättigheter hör till samtliga barn som vistas inom Finlands geografiska territorium, oavsett om de eller deras familj vistas i Finland i egenskap av flyktingar, papperslösa, asylsökande, arbetstagare eller på någon annan grund. Barnen kan således ha rättigheter som de vuxna i deras familj inte har, och dessa rättigheter ska beaktas. Det har till exempel poängterats att barn bemöts i första hand som asylsökande och först i andra hand som barn (Parsons 2010, 77), trots att barnets bästa bör vara första prioritet. Särskild vikt bör fästas vid möjligheterna för barn som kommit till Finland som flyktingar eller asylsökande att uppleva delaktighet, delta och påverka.

I analysen av sådana grupper av barn som måste ägnas särskilt stor uppmärksamhet är det viktigt att också identifiera relationen mellan individ och grupp. Det är viktigt att ge akt på de olika gruppernas delaktighet, men samtidigt bör man undvika att generalisera enskilda barn och enbart betrakta dem som representanter för sin grupp. Det gäller att vara sensitiv till barnets egen erfarenhet. Ett barn kan identifiera sig starkt med en viss grupp och vilja agera som representant för denna grupp. Samtidigt kan ett annat barn vilja ta avstånd från en grupp som han eller hon ur en utomstående synvinkel borde höra till. Barn ska få delta i sådana frågor via vilka deras identitet byggs upp och i vilka de vill delta. En grupp som identifieras utifrån (t.ex. på basis av en funktionsnedsättning, etnisk bakgrund eller kön) får inte vara en alltför dominerande faktor när man överväger vem som bör få vara med. Ett barn kan höra till många grupper samtidigt och också vilja betona dessa på olika sätt under olika perioder och vid olika tidpunkter.

3 Metoder för att stärka delaktigheten

3.1 Befintliga metoder

Bland metoderna som stärker delaktigheten definieras lämpliga sätt för barn att delta. Det finns organisationer som har sådant kunnande som behövs för att stärka barns delaktighet, och detta kunnande bör utnyttjas. Information om hur man kan stärka barns delaktighet finns i Finland till exempel på webbplatsen Lapsilta opittua⁴ och internationellt på webbplatsen Eurochild⁵, där det finns många metoder och sätt för att bemöta barnen och beakta deras åsikter.

Införandet av metoder som främjar barns delaktighet och metodernas effektivitet har stärkts i synnerhet i organisationerna. I många organisationer har man funderat ut olika sätt på vilka barnen kunde inkluderas i planeringen av verksamheten, begrundat förfarandena för hörande av barn mer allmänt eller barnens möjligheter att påverka befintliga tjänster. I synnerhet inom barnskyddet har dessutom erfarenhetsexperterna blivit en allt starkare resurs; ungdomar som blivit självständiga efter en tid inom barnskyddet har aktivt strävat efter att påverka missförhållanden inom barnskyddet (t.ex. Osallisuuden aika ry, Pesäpuu ry och Unga SOS-utvecklare). Även kommunerna och staten använder egna system för att främja barns delaktighet. Som exempel kan nämnas digitala förfaranden för hörande som vissa kommuner använder eller den riksomfattande tjänsten nuortenideat.fi. Utbildningsstyrelsen har i sin tur arrangerat ett forum för barn och unga samt senare ett årligen återkommande delaktighets- och elevkårsforum (från år 2019 demokrati- och delaktighetsforum). Likaså ordnar exempelvis barnombudsmannen verksamhet med unga rådgivare och rundabordsdiskussioner, där syftet är att barnen berättar för barnombudsmannen om viktiga frågor i barnens och ungdomarnas vardag som de vuxna borde beakta i sitt beslutsfattande. Dessutom samlar man in information av barnen med hjälp av ungdomsbarometern, som ordnas varje år av statens ungdomsråd och Nätverket för ungdomsforskning, barnbarometern, som barnombudsmannens byrå publicerar med två års mellanrum samt enkäten Hälsa i skolan, som Institutet för hälsa och välfärd publicerar vartannat år.

⁴ Se Lapsilta opittua: <https://www.pelastakaalapset.fi/lapsilta-opittua/haluatko-kehittaa-yhdessalasten-kanssa/>. Hämtad 26.6.2020.

⁵ Se Eurochild Toolkit:

https://www.eurochild.org/fileadmin/public/05_Library/Thematic_priorities/05_Child_Participation/Eurochild/Training_Tool_on_engaging_children_in_advocacy_work.pdf. Hämtad 30.6.2020.

Under de senaste åren har barnens delaktighet stärkts även med avseende på metoderna. Till exempel på Rädda barnen rf:s webbplats Lapsilta opittua och på webbplatsen Eurochild redogörs för många olika metoder och sätt på vilka barn kan höras och deras åsikter beaktas. Webbplatsen Lapsilta opittua erbjuder praktiska tips och verktyg för vuxna som arbetar med barn. På webbplatsen Eurochild samlas i sin tur material och insikter över landsgränserna, för att bidra till att barnen och deras åsikter allt bättre ska integreras i samhällenas förändring. Målet med bägge webbplatserna är att erbjuda verktyg som hjälper de vuxna att förstå och uppfatta barns sätt att delta och påverka och i praktiken förbättrar de vuxna tjänsteinnehavarnas och beslutsfattarnas kunnande om arbete med barn. Dessutom pågår hela tiden många olika projekt och försök, genom vilka kunnandet i att bemöta barn och metoderna för att arbeta med barn stärks. Till exempel projektet Minua kuullaan⁶ främjar möjligheterna att delta och påverka för barn som behöver särskilt stöd och erbjuder metoder och förfaranden som vuxna kan utnyttja för att få dessa barn engagerade.

Det finns massor av information om olika sätt på vilka barn kan inkluderas i utvecklingen och planeringen av tjänster, hur de kan höras i sin vardag eller hur deras delaktighet kan stärkas i beslutsfattandet. Olika modeller och strukturer för hörande finns, liksom även synpunkter på hur det lönar sig att närma sig barn i olika åldrar och hurdana ord och begrepp man bör använda när man talar med dem. Barns delaktighet utgår ofta från en idé om att man arbetar med barnen genom någon aktivitet, och till exempel workshopsarbete är en ändamålsenlig metod för att höra barn. Samtidigt kan digitala metoder fungera bättre för andra barn och unga.

I arbetet med barn bör man ge akt på att verksamheten ska vara barncentrerad, öppen och frivillig. Barnets synpunkter ska respekteras, men samtidigt ska de ingå i en större informationsbildningsprocess, som också kan inkludera uppfattningar som strider mot barnets synpunkter. När man arbetar med barn gäller det att fokusera på frågor som är relevant för dem; varför vill man höra just dessa barn och i vilken fråga? (t.ex. Eurochild Toolkit). Vidare ska man fokusera på att utvärdera arbetet; vad lyckades man få svar på, vad lärde man sig eller i vilka avseenden var barnens arbete betydelsefullt? Påverkade det någonting? (t.ex. Schuurman 2014). Särskilt för att säkerställa ett lyckat workshopsarbete måste tydligare och starkare processer tas fram så att de perspektiv som uppkommit i arbetet kan utnyttjas. Därtill bör man också fokusera på hurdana strukturer och kanaler som kan skapas för att stärka barns delaktighet även i andra riktningen: hur kan barnen själva få synpunkter som de upplever vara centrala och viktiga med i samhällsdebatten och beslutsfattandet?

⁶ Se Minua kuullaan -hanke: <https://www.minuakuullaan.fi/>. Hämtad 30.6.2020.

3.2 Ökad förståelse hos vuxna

För att barns rätt till delaktighet ska tillgodoses måste det ske en förändring i de vuxnas förståelse. Det är viktigt att precisera vad som händer efter att barnen har blivit delaktiga, man har arbetat med dem eller de har delgett sina åsikter. Olika metoder tillämpas beroende på i vilket sammanhang och hur barnen är delaktiga. De olika metoderna bör bedömas och beskrivas i den fortsatta beredningen av barnstrategin.

Barns delaktighet är ofta beroende av de vuxnas förståelse och identifieringen av barnets rättigheter till delaktighet. För att principen om delaktighet ska kunna beaktas och genomföras på ett framgångsrikt sätt måste barnens befintliga kunskaper och färdigheter beaktas och barnen inkluderas som informationsproducenter (t.ex. Lallukka 2003; Strandell 2012). Informationen kan fås av barnen på olika sätt och genom olika metoder. Ur perspektivet för genomförande av principen om delaktighet gäller det att fokusera på kontexten för produktionen av information, dvs. till vad informationen behövs och varför den samlas in. Genom att dela in insamlingen av information i olika kontexter kan man också se att delaktigheten varierar i förhållande till var informationen produceras (t.ex. information som fås under ett möte, material som barnen producerat eller anteckningar gjorda av vuxna). Om delaktigheten analyseras via informationsbildningen förutsätts det också att de vuxna har en annorlunda förståelse för barnens deltagande och delaktighet. Det gäller att integrera den information som barnen producerar i de vuxnas processer, eftersom information från medborgarna ofta förblir outnyttjad (t.ex. Tuomisto m.fl. 2017, 7).

I de olika processerna ska informationen från barnen vara lika värdefull och sättas på samma nivå som den information som samlats in från vuxna. Här kan man utgå från den samhällsliga barndomsforskningens idé om barn som informationsproducenter och kapabla aktörer, som väger tyngre än synen på tillförlitligheten hos den information som samlats in från barnen. På samma sätt som ett barn kan hitta på olika saker och blanda ihop verklighet och saga kan också vuxna genom sitt tal sträva efter nå ett resultat som gynnar dem själva. Det som en vuxen person berättar ifrågasätts emellertid sällan på samma sätt som det som ett barn berättar, och man borde därför betona ett perspektiv där strävan är att med hjälp av olika synpunkter bygga upp en så bra förståelse som möjligt (t.ex. Olli 2019, 12).

Barns delaktighet och förutsättningar att uttrycka sina åsikter ska möjliggöras i många olika processer (inklusive beslutsprocesserna) som barnen visar intresse av att delta i. Lagberedningen och det politiska beslutsfattandet är exempel på förfaranden där man ofta inte förmår höra barnens åsikter, och där deras åsikter inte beaktas näm-

vårt. Detta beror på att vi lever i en expertisledd värld som organiserats enligt en institutionell modell, där barnens egen erfarenhet och kunskap riskerar att hamna i skymundan (t.ex. Cahill 2007). Det handlar dock också om att bygga upp förfaranden och rutter mellan olika aktörer i samhället och att identifiera vem som är en "expert" i respektive fråga. Genom utbildning och erfarenhet får de vuxna kunskap och förståelse exempelvis om sambanden mellan olika frågor, men detta minskar inte vikten av att beakta en annan människas erfarenhetskunskap, utan det handlar om att forma perspektiv utifrån information som producerats på ett annat sätt.

De samhällseliga aktörerna i olika gemenskaper befinner sig i olika skeden när det gäller frågor om barns delaktighet. Yrkespersoner som arbetar med barn bör exempelvis utbildas till att bättre ge akt på behoven hos barn i utsatta situationer, såsom barn med funktionsnedsättning eller teckenspråkiga barn, när det gäller alternativa kommunikationssätt (Vammaisfoorumi 2019) eller bemötandet av olika etniska grupper (Junkala & Tawah 2009). Samtidigt är det också viktigt att de förtroendevalda och tjänsteinnehavarna erbjuder utbildning i syfte att stärka barns och ungas delaktighet (OM 2020:10). Med andra ord upplevs strukturerna för delaktighet huvudsakligen vara i sin ordning, men brister finns alltså till exempel i de vuxnas attityder (barnens åsikter tas inte på allvar) och i det sätt på vilket jämlik delaktighet realiserar i praktiken (även OM 2020:10).

En väsentlig fråga när det gäller att realisera delaktigheten i praktiken är vad som händer efter att barnet hörts eller barnets åsikter utretts (t.ex. Bäcklund 2007). Processen för att utnyttja kunskap och erfarenhet bör vara tydlig, samtidigt som man måste inse att den information som barnen producerar endast är en del av en större helhet. Syftet med delaktighet är inte att stärka ett perspektiv där allt ska göras endast och enbart på det sätt som barnen föreslår, utan att betrakta deras kunskap och erfarenhet som en likvärdig del av en helhetsbedömning, där även de vuxnas erfarenhetskunskap, forskning, lagtolkningar och värderingar styr beslutsprocessen. Det är viktigt att detta också förklaras för barnen, eftersom barnen måste få veta var, varför och hur deras information och åsikter samlas in (även Schuurman 2014). Barnens kunskap, åsikter och erfarenheter behövs i planeringen eller revideringen av strukturerna och verksamhetssätten i samhället, men detta innebär inte att barnen som grupp eller individer bestämmer hur saker ska göras. Samtidigt får deras åsikter dock inte nonchaleras endast på grund av deras ålder.

Barns rätt till delaktighet medför också en utmaning. Rätten till delaktighet förpliktar de vuxna att ta hänsyn till barnens åsikter. Samtidigt har barnen ändå rätt att vägra att delta. Det är utmanande att hitta en balans mellan dessa rättigheter: när är det fråga om att barnen inte vill delta och när handlar det om att de inte har medel eller möjligheter att delta? De vuxna kan inte ensamma avgöra vilka frågor barnen ska delta i och vilka de inte ska delta i eller vad det beror på att barn deltar eller uteblir. Av denna

anledning bör perspektivet om frågor som även angår barnen utvidgas. Exempelvis planeringen av en lekpark kan väcka endast obetydligt intresse medan beredningen av en lag som ingriper i läropliktsåldern kan intressera en stor del av barnen. Vidare bör man i undersökningen av delaktighet överge tanken om att frågorna ska vara lokalt förankrade. Barn och vuxna kan vilja påverka i frågor och gemenskaper i deras fysiska närmiljö, men likaväl också i stora samhällsfrågor (t.ex. Kallio & Bäcklund 2011). Kärnan, och utmaningen, i fråga om delaktighet är möjligheten för barn att välja vad de vill delta i. Det gäller att våga låta analysera strukturerna och verksamhetsmodellerna i anslutning till barns delaktighet regelbundet och kritiskt. En avgörande fråga är vem som får bestämma vilka som får delta (Cornwall & Coelho 2007; Kiili 2016).

Inget barn får diskrimineras i delaktighetsfrågor på grund av sin bakgrund, men det är utmanande att fastställa sådana riktlinjer för delaktighet som gäller alla barn. Riktlinjerna kan inte bygga på att beakta perspektivet för en grupp som bildas enbart på basis av individernas bakgrund, eftersom man då slår samman många olika människor. Bakgrundens betydelse kan inte heller ignoreras helt och hållet, eftersom alla barn inte har samma möjligheter att delta. För att möta denna utmaning bör man ta fram modeller som gör det möjligt för enskilda barn att bli hörda oberoende av sin bakgrund, men på ett sätt som inte kräver att de är representanter för sin grupp.

I det stora hela handlar förståelsen för barnens ställning och delaktighet i samhället om värderingar, som påverkar hur barns delaktighet identifieras (Lister 2007). I praktiken blir frågan till exempel hur man värdesätter delaktigheten eller hur information från eller erfarenheter hos olika barn värderas. Värderingarnas betydelse syns också i de sätt på vilka barnen bemöts i delaktighetsstrukturerna. Delaktighet bör bygga på värderingar enligt ett system där alla sätt att vara medlem i samhället har samma värde och där de vuxna och barnen tillsammans bidrar till denna förståelse.

3.3 Barns delaktighet i framtiden

I framtiden kommer vi i det finska samhället att satsa på att stärka olika sätt som gör det möjligt för alla olika barn att bli hörda och sedda. Alla barn har tillgång till olika men likvärdiga sätt och kanaler för att kunna påverka i frågor som är viktiga för dem själva med beaktande av deras ålder och utveckling.

I ljuset av allt som angetts ovan kan det konstateras att delaktigheten ska främjas i fråga om alla barn, men i synnerhet i fråga om barn i utsatta situationer, såsom barn med funktionsnedsättning eller olika etniska bakgrunder. Samtidigt gäller det också att

stärka andra metoder för att öka delaktigheten och påverkansaktiviteten så att alla barn och unga har jämlika möjligheter att delta och påverka. Metoder för hörande som motsvarar barnens egna behov och önskemål ska införas på alla förvaltningsnivåer. En större övergripande förståelse för delaktighet behöver uppnås för att delaktighet på många olika plan ska kunna realiseras (även OM 2020:10). Exempelvis skolan är ett sådant forum via vilket övergripande delaktighet kan främjas. Även barnen själva lyfter fram skolan som en central gemenskap där man mer aktivt än tidigare kunde diskutera exempelvis aktuella beslut (även Lapsiasiavaltuutettu 2020, 42).

Det bör också noteras att ett perspektiv som betonar barns delaktighet inte innebär att man endast agerar enligt barnens vilja, utan att man bygger upp en gemensam förståelse ur både de vuxnas och barnens perspektiv (även Gallacher & Gallagher 2008). I framtiden bör det i samhället finnas fler enhetliga processer och metoder via vilka många olika grupper av barn kan få tillgång till information och möjlighet att uppleva tillhörighet till en gemenskap, påverka och engagera sig i samhället. Det ska finnas flera olika sätt att främja barns delaktighet i samhället (Gretschel & Kiilakoski 2012).

Barn behöver få uppleva att de hör till en grupp och gemenskaper där deras åsikter beaktas. Detta måste beaktas när man planerar olika sätt för att stärka barns delaktighet, eftersom barnens känsla av tillhörighet går hand i hand med de betydelse och det stöd som de vuxna ger. Det väsentliga är hur de vuxna förhåller sig till barnens verksamhet eller hur även andra platser än de arenor som de vuxna skapat kan identifieras som platser där delaktigheten kan realiseras (Bosco 2010; Wood 2011; Kallio & Häkli 2011; Trell & van Hoven 2016). Barn deltar, agerar i bred skala och berättar sina åsikter även utan hjälp av vuxna, och detta bör beaktas i arbetet med att stärka delaktigheten.

4 Barns delaktighet i beredningen av barnstrategin

4.1 Förslag för den fortsatta beredningen av barnstrategin

Om skyldigheterna enligt FN:s konvention om barnets rättigheter tas på allvar måste delaktigheten betraktas som ett centralt värde i samhällsdebatten och beslutsfattandet i samhället. Det gäller att dels identifiera i vilka frågor de enskilda barnen vill delta och påverka, dels stärka olika förfaranden för att främja delaktigheten. Barnen utgör en del av samhället som medborgare både nu och i framtiden.

I barnstrategin, och med hjälp av den, ska fokus läggas på att stärka delaktigheten i fråga om många olika grupper av barn och skapa strukturer och modeller för att främja alla barns delaktighet. Särskild vikt ska fästas vid att göra det möjligt för många olika grupper av barn att uppleva att de är en del av samhället och kunna påverka i frågor som de själva upplever vara viktiga. Förmågan att berätta om sig och lita på en annan människa spelar en nyckelroll också i strävan efter att stärka barns delaktighet. Varje möte i synnerhet med vuxna kan både stärka och försvaga barnens upplevelser av sina möjligheter att delta både i sina egna sociala nätverk och mer allmänt i samhället. Dessutom ska de olika förfarandena och modellerna för barns delaktighet stärkas på alla nivåer i samhället (inklusive statsförvaltningen).

Förutom de olika aspekterna som gäller statsförvaltningen ska även tjänsterna utvecklas i en mer barn- och ungdomsvänlig riktning, och därtill ska till exempel olika elektroniska tjänster utvecklas. I framtiden kan delaktigheten realiseras i mer omfattande skala även med hjälp av olika elektroniska kanaler och plattformar. Med tanke på barnens välbefinnande och delaktighet är det också viktigt att ge akt på betydelsen av en trygg uppväxtmiljö. Här avses såväl olika gemenskaper i barnens vardag som institutionella strukturer. Genom att utveckla barnens och de ungas kommunikationsfärdigheter och emotionella färdigheter, strukturer som främjar likvärdighet och jämlikhet samt samarbete mellan aktörerna bygger man upp barnens förtroende och trygghetskänsla (Iivonen & Pollari 2020), som är av central betydelse för att barn ska kunna uppleva en känsla av delaktighet och möjlighet att påverka.

När det gäller barns delaktighet bör man fokusera på vilken typ av deltagande och aktiviteter som bör främjas samt vad som bland barnens erfarenheter bör identifieras som viktiga sätt att delta och agera. Med andra ord gäller det att försöka identifiera vilka frågor som är av betydelse både för de enskilda barnen och för barn i allmänhet, och att stöda barnen i dessa frågor. Samtidigt bör man identifiera även de gemenskaper som är viktiga för barnen. Alla kan inte antas vilja agera i likadana gemenskaper eller engagera sig i samma frågor. En utmaning i detta verksamhetssätt är att det är svårt att veta vems delaktighet som bör stödas i varje situation och hur detta ska göras. Varje barn har sådana delområden i sitt liv som han eller hon upplever vara betydelsefulla. Genom att identifiera dessa kan man också hitta delområden där individens delaktighet kan stärkas både inom och utanför de organiserade strukturerna. Samtidigt kan man få en noggrannare bild av vilken typ av frågor barnen upplever vara viktiga och hur denna information kan utnyttjas även i beslutsfattandet.

I arbetet med att stärka delaktigheten bland barn med många olika behov är det viktigt att i så bred utsträckning som möjligt identifiera sådana processer i barnens liv via vilka de kan lära sig samarbeta eller få uppleva att de har möjlighet att påverka (även Stenvall 2018). Barnen bör alltså få leva sitt liv som en del av sina vardagliga gemenskaper, men de vuxna som bemöter barnen, är intresserade av vad de vet och vill göra dem delaktiga bör lära sig nya metoder för att få reda på vad barnen vet och kan. Delaktigheten stärks inte genom att man tvingar barnen att delta i strukturer eller processer som har skapats av vuxna, men lösningen är inte heller att helt utesluta barnen ur dessa. Det gäller att i samhället i allmänhet, och i synnerhet inom statsförvaltningen, ta fram olika processer (för vuxna), med hjälp av vilka man kan lära sig att komma vidare från hörandet av barn till utnyttjande av information som fås genom hörande. Det finns redan kunskaper och metoder för hörande och delaktighet i fråga om barn med många olika behov, bland annat lekar, aktiviteter och beaktande av olika uttrycksätt (se t.ex. webbplatsen *Lapsilta opittua*, som administreras av Rädde Barnen rf). Ett hinder kan dock bli utnyttjandet av informationen (även Tuomisto m.fl. 2017), om man inte lyckas med att integrera den information och erfarenhet som fås av barnet i beslutsprocessen. Detta är en utmaning som den nationella barnstrategin förhoppningsvis kommer att kunna svara på åtminstone delvis.

4.2 Mot en starkare delaktighet

För att principen om barns delaktighet ska omsättas i praktiken krävs att de vuxnas process förtydligas, att växelverkan stärks och att nya sätt att förstå barns delaktighet tas fram. Det är viktigt att överväga vad som händer efter att barnen har hörts och de har fått delta.

Med barns delaktighet avses

- Möjligheter att påverka och agera i frågor som barnet upplever vara viktiga
- Känslan av att höra till en gemenskap
- En metod genom vilken något kan uppnås, utredas eller bestämmas
- Ett mål, där delaktigheten i sig är värdefull

I varje situation som gäller barns delaktighet bör man fundera ut i vilket av de ovan nämnda facken delaktigheten i just den situationen ska placeras, och därefter agera enligt detta. Delaktigheten ska analyseras på olika sätt i olika kontexter. Alla olika former av delaktighet är likvärdiga.

Hur kan barnens delaktighet främjas i Finland?

- Identifiera att delaktighet är ett flerdimensionellt fenomen
- Skapa processer för olika situationer och beskriva dessa
- Öka de vuxnas kunskap om barns rätt till delaktighet
- Stöda nya initiativ till att främja delaktigheten
- Stärka uppkomsten av en gemensam barnsyn och en gemensam värdegrund

Barns delaktighet ska stärkas med beaktande av att olika barn ska ha likvärdiga möjligheter att delta. De vuxnas tänkande stärks så att man når fram till en gemensam barnsyn. De vuxna yrkespersonerna, tjänsteinnehavarna och beslutsfattarna ska stödas till att införa metoder för att beakta barnens åsikter.

Hur kan delaktigheten främjas bland barn i utsatta situationer?

- Utnyttja det kunnande som redan finns inom organisationerna eller bland forskarna.
- Våga medge att det finns en kompetensbrist till exempel när det gäller metoderna.
- Inkludera barn i arbetet, samt även vuxna som lever och arbetar med barn
- Undanröja antaganden om olika grupper – ingen är endast en representant för sin grupp
- Gå till platser där barnen redan finns

Det gäller också att stärka samarbetet mellan vuxna, eftersom man kan få reda på barns åsikter och erfarenheter också via andra vuxna. Man måste våga begära hjälp och stöd i sitt arbete till exempel av barnfamiljsorganisationer, ungdomsorganisationer eller yrkespersoner som arbetar med barn och unga i sådana situationer där det är svårt att bemöta eller engagera en grupp barn. De vuxna bör lära sig att ta sig till de platser där barnen redan lever sitt liv.

Hur kan delaktigheten stärkas bland små barn?

- Utnyttja lekar, egna sagor och andra aktiviteter för att utreda barnens åsikter
- Analysera situationer ur flera synvinklar, även ur perspektivet för små barn
- Stärka dialogen och förståelsen mellan vuxna
- Hitta metoder för att bekanta sig med barnens vardagliga miljö och sådana områden som är viktiga för dem
- Utnyttja befintlig kunskap och kompetens
- Ta fasta på så kallade tysta signaler (budskap som framförs utan tal)

Arbetet med små barn kräver mest metoder på barnnivå. Aktiviteter med små barn (t.ex. bygga, leka, pyssla) fungerar som en kanal till barnets åsikter och erfarenheter. Det gäller att förstå den tidsuppfattning som barnet har och identifiera vikten av åsikter i stunden. Den vuxna ska först vara intresserad av vad barnet berättar, inte genast sträva efter att få barnet att berätta det som han eller hon vill få veta.

Delaktigheten ska stärkas också i olika miljöer.

Barnets delaktighet i sin egen vardag och sina gemenskaper:

- Säkerställa att varje barn har en gemenskap/gemenskaper som han eller hon vill engagera sig i
- Identifiera betydelsen av synpunkter som barnet för fram om sin vardag
- Gå till platser där barnen redan finns
- Observera och vara intresserade av barnens åsikter

Barnets delaktighet i administrativa frågor och tjänster som rör honom eller henne:

- Respektera barnet och barnets åsikter
- Förklara och motivera beslut på ett sätt som barnet förstår
- Identifiera skillnaden mellan att förstå och acceptera; man kan förstå ett barns åsikt även om man inte kan acceptera den
- Aldrig anta utifrån, utan åsikterna utreds tillsammans

Barnets delaktighet i samhället:

- Barnens kunskap godkänns som en del av beslutsfattandet
- Kanaler via vilka barnen kan synliggöra sina synpunkter ska öppnas
- Vuxna som arbetar med barn engageras i arbetet med att utreda barnens åsikter
- Barnens aktiviteter och förfaranden får inte förringas
- Olika sätt att växa och agera som medlemmar i samhället ska identifieras
- Barnens medvetenhet om sina rättigheter att delta ska stärkas

4.3 Målet är att skapa modeller och strukturer som stärker barnens delaktighet

Barns delaktighet beaktas inom olika delområden i samhället, även som en del av beslutsfattandet. Olika förfaranden för att beakta delaktigheten och metoder för att synliggöra den införs på bredare front. Delaktigheten identifieras som ett flerdimensionellt fenomen, och de olika metoderna för att stärka den integreras i strukturerna.

Ett omfattande samhällligt mål i barnstrategin bör vara att hitta sådana metoder för att stärka barns delaktighet som kan användas inom olika delområden i samhället (inklusive statsförvaltningen) samt att lära sig använda olika metoder i olika sammanhang. En del metoder, såsom bedömningen av konsekvenser för barn eller barnbudgeteringen, kan omformas så att de blir mer systemiska och strukturella. Vissa metoder kan däremot snarare gå ut på att beakta barnens vardag och vardagliga aktiviteter och åsikter, till exempel missförhållanden eller erfarenheter i samhället som de för fram och som kan utnyttjas i beslutsfattandet eller i tjänsterna.

Barnstrategin ska även fokusera på att säkerställa hörandet av och delaktigheten hos barn som behöver särskilt stöd och särskild uppmärksamhet. Olika krav och frågor som måste beaktas ska dryftas i samarbete med dels barnen och ungdomarna, dels de organisationer som arbetar med dem och grupper som främjar delaktigheten bland unga. Det är viktigt att notera att de metoder och verksamhetsmodeller som tagits fram i syfte att ge akt på delaktigheten bland olika grupper av barn kan användas för att främja alla barns delaktighet. Vidare bör fokus läggas på hur de modeller som tagits fram för hörande av barn och beaktande av deras åsikter kan användas för att främja delaktigheten bland vuxna som behöver särskilt stöd (t.ex. personer med funktionsnedsättning), dvs. hur metoder som konstaterats fungera väl med barn kan utnyttjas även i arbetet med vuxna.

I beredningen av barnstrategin bör man med fördel utnyttja och pröva många olika sätt att höra och engagera olika barn. Samtidigt kan man utveckla modeller och processer som kan utnyttjas i bred utsträckning både i nuläget och i framtiden. Idén är att identifiera barnen samtidigt som barn i nuet och som framtida vuxna. Genom att stärka deras erfarenhet av tillhörighet kan man samtidigt både stärka barnens delaktighet och påverka framtiden. Om en individ upplever sig kunna påverka i sin barndom har denna erfarenhet betydelse även i vuxenlivet (Stenvall 2018). Viljan att delta i samhällliga frågor uppstår inte av sig själv, utan det krävs också att individen upplever grupptillhörighet och ett förtroende för att han eller hon kan påverka. I bästa fall uppstår denna erfarenhet i barndomen, så att barnen lär sig att agera som medlemmar i samhället (t.ex. Agnew 2002).

Det behövs fler metoder och modeller för att engagera barnen i syfte att säkerställa barnens delaktighet, men en kvantitativ ökning av möjligheterna till delaktighet är i sig inte tillräckligt. Barnen har många önskemål och färdigheter när det gäller delaktighet (Tuukkanen 2014, 15), och därför bör det också finnas många olika modeller för att stöda dessa. Det behövs alltså mer innehållsmässig diskussion om hur de befintliga strukturerna och metoderna kan ses över, ändras, avvecklas eller stärkas. Det övergripande målet är att skapa ett barnvänligt Finland, där alla barn upplever att de är en del av samhället och att de kan påverka och hitta sin egen plats.

Källor

Agnew, John A. (2002) *Place and Politics in Modern Italy*. Chicago: The University of Chicago Press.

Alanen, Leena & Karila, Kirsti (2009) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tallinna: Vastapaino.

Archard, David & Skivenes, Marit (2009) Balancing a child's best interests and a child's views. *International Journal of Children's Rights* 17:1, 1–21.

Arendt, Hannah (2005) *The Promise of Politics*. Edited by Jerome Kohn. New York: Schocken Books.

Bäcklund, Pia (2007) *Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Bardy, Marjatta (1996) *Lapsuus ja aikuisuus – kohtauspaikkana Émile*. Stakes, tutkimuksia 70. Helsinki: Stakes.

Bartos, Ann E. (2012) Children caring for their worlds: The politics of care and childhood. *Political Geography* 31:3, 157–166.

Bosco, Fernando J. (2010) Play, work or activism? Broadening the connections between political and children's geographies. *Children's Geographies* 9:2, 381–390.

Bragg, Sara (2007) "Student Voice" and governmentality: The production of enterprising subjects? *Discourse: studies in the cultural politics of education* 28:3, 343–358.

Cahill, Caitlin (2007) The Personal is Political: Developing new subjectivities through participatory action research. *Gender, Place and Culture* 14:3, 267–292.

Cornwall, Andrea & Coelho, Vera Schattan (2007) *Spaces for Change? The Politics of Citizen Participation in New Democratic Arenas*. I verkkeä Cornwall, Andrea & Coelho, Vera Schattan (red.) *Spaces for Change? The Politics of Citizen Participation in New Democratic Arenas*. London: Zed Books. 1–29.

Czyromiawicz-Kippel, Melina T. (2009) 'Improper' participatory child research: Morally bad, or not? Reflections from the "Reconstructing Cambodian Childhoods" study. *Childhoods Today* 3:2.

Czymoniwicz-Kippel, Melina T. (2011) Bad boys, big trouble: Subcultural formation and resistance in a Cambodian village. *Youth and Society* 45:4, 480–499.

Eskelinen, Teppo; Gretschel, Anu; Kiilakoski, Tomi; Kiili, Johanna; Korpinen, Sini, Lundbom, Pia; Matthies, Aila-Leena; Mäntylä, Niina; Niemi, Reetta; Nivala, Elina; Ryyänen, Aimo & Tasanko, Pia (2012) Lapset ja nuoret subjekteina kunnallisessa päätöksenteossa. I verket Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (red.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2000-luvun alussa*. Julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. 35–95.

Evans, Ruth & Spicer, Neil (2008) Is participation prevention? A blurring of discourses in children's preventative initiatives in the UK. *Childhood* 15:1, 50–73.

Fraser, Nancy & Axel, Honneth (2003) *Redistribution or Recognition? A Political-philosophical Exchange*. London: Verso.

Gallacher, Lesley-Anne & Gallagher, Michael (2008) Methodological Immaturity in Childhood Research?: Thinking through 'participatory methods'. *Childhood* 15:4, 499–516.

Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (red.) (2012) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2000-luvun alussa*. Julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Gretschel, Anu (2002) *Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin*. Akateeminen väitöskirja. Department of Health Sciences. University of Jyväskylä. Jyväskylä: University Library of Jyväskylä.

Grover, Sonja (2004) *Why Won't They Listen to Us?: On Giving Power and Voice to Children Participating in Social Research*. *Childhood* 11:1, 81–93.

Häkli, Jouni; Korkiamäki, Riikka & Kallio, Kirsi Pauliina (2015) *Myönteinen tunnustaminen*. Nuorisotutkimusverkoston Kenttä-sarjan julkaisuja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Hart, Roger A. (1997) *Children's Participation. The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care*. New York: Earthscan Publications Limited.

Honneth, Axel (1995) *The Struggle for Recognition. The Moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge: Polity Press.

Hotari, Kaisa-Elina; Oranen, Mikko & Pösö, Tarja (2013) *Lapset lastensuojelun osallisina*. I verkety Bardy, Marjatta (red.): *Lastensuojelun ytimissä*. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 149–164.

Iivonen, Esa & Pollari, Kirsi (2020) *Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:20. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5417-5>

Iitla (Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö) (2020) *Lasten osallisuuden toteutuminen vaatii toimivia menetelmiä ja uutta asennetta palvelujärjestelmän toimijoilta*. Tienviitta. Iitlan politiikkasuositukset 20:4. Helsinki: Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö.

<https://iitla.fi/download/lasten-osallisuuden-toteutuminen-vaatii-toimivia-menetelmia-ja-uutta-asennetta-palvelujarjestelman-toimijoilta/>

Iitla (Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö) (2020). *Politiikkasuositus: Lasten osallisuuden toteutuminen vaatii toimivia menetelmiä ja uutta asennetta palvelujärjestelmän toimijoilta*. Tiedote 16.6.2020.

<https://iitla.fi/politiikkasuositus-lasten-osallisuuden-toteutuminen-vaatii-toimivia-menetelmia-ja-uutta-asennetta-palvelujarjestelman-toimijoilta/> (hämtad 30.6.2020)

James, Allison (2007) *Giving voice to children's voices: practices and problems, pitfalls and potentials*. *American Anthropologist* 109:2, 261–272.

Junkala, Pekka & Tawah, Sanna (2009) *Enemmän samanlaisia kuin erilaisia. Romani-lasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2:2009. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto.

Kallio, Kirsi Pauliina & Bäcklund, Pia (2012) *Oletettu alueellisuus, kuviteltu osallisuus – Tilalliset sidokset julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa retoriikassa*. *Terra* 124:4, 245–258.

Kallio, Kirsi Pauliina; Kalliomeri, Reetta; Mettinen, Katja & Stenvall, Elina (2020 *tulossa*) *Myönteisesti tunnistava varhaiskasvatus*. Hämeenlinnan kaupunki.

Katajala-Peltomaa, Sari & Vuolanto, Ville (2013) *Lapsuus ja arki antiikissa ja keskiajalla*. Helsinki: Gaudeamus.

Kaukko, Mervi & Wernesjö, Ulrika (2017) Belonging and participation in liminality: Un-accompanied children in Finland and Sweden. *Childhood* 24:1, 7–20.

Keltikangas-Järvinen, Liisa (2012) Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kiili, Johanna & Moilanen, Johanna (2019) Participation as a methodological and ethical issue in child protection research. *Journal of Children's Services* 14:3, 143–161.

Kiili, Johanna (2006) Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 283. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kiili, Johanna (2008) Lasten osallistuminen, toimijuus ja koulu. Koulun yhteydessä toteutetun lapsiparlamenttitoiminnan tarkastelua. *Kasvatus* 39:1, 50–62.

Kiili, Johanna (2011) Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja sukupolvisuhteiden hallinta. Kunnallisen lapsiparlamenttitoiminnan tarve, toteutus ja tavoitteet. I verkot Satka, Mirja; Alanen, Leena; Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (red.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Jyväskylä: Vastapaino. 167–205.

Kiili, Johanna (2016) Children's public participation, middle-class families and emotions. *Children & Society* 30:1, 25–35.

Kjørholt, Anne Trine (2002) Small is powerful. Discourses on 'children and participation' in Norway. *Childhood* 9:1, 63–82.

Kjørholt, Anne Trine (2007) Childhood as a symbolic space: Searching for authentic voices in the era of globalisation. *Children's Geographies* 5:1-2, 29–42.

Lallukka, Kirsi (2003) Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa. Tutkimus 6-12-vuotiaiden sosio-kulttuurisesta ikätiedosta. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 215. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lapsiasiavaltuutettu (2020) Lapsen etua etsimässä. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2020. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:2. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto.

http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2020/05/LAPS_vuosikirja-2020_FI_.pdf

Lehtinen, Anja-Riitta (2009) Lasten toiminta, toimintaresurssit ja toimijuus päiväkotiympäristössä. I verkot Alanen, Leena & Karila, Kirsti (red.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino. 89–115

Lister, Ruth (2007) Inclusive citizenship: Realizing the potential. *Citizenship Studies* 11:1, 49–61.

Lund, Ragnhild (2007) At the interface of development studies and child research: Rethinking the participating child. *Children's Geographies* 5:1-2, 131–148.

Mohan, Giles (1999) Not so distant, not so strange: The personal and the political in participatory research. *Ethics, Place and Environment* 2:1, 41–54.

Oikeusministeriö (OM) (2020) ”Kuullaan, mutta ei kuunnella” Lasten osallistumisoikeudet Suomessa. Arviointiraportti. Oikeusministeriön raportteja ja muistioita 2020:10. Helsinki: Oikeusministeriö.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-802-8>

Olli, Johanna; Vehkakoski, Tanja & Salanterä, Sanna (2012) Facilitating and hindering factors in the realization of disabled children's agency in institutional contexts: literature review. *Disability & Society* 27:6, 793–807.

Olli, Johanna (2019) Pienten ja muuten kuin sanoilla kommunikoivien lasten oma suostumus eli hyväksyntä havainnointi- tai videointitutkimukseen osallistumiseen. I verkot Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (red.) Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II. Julkaisuja 218. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Parsons, Annika (2010) Lapsen edun toteutuminen turvapaikanhakija- ja pakolaislapsia koskevissa päätöksissä. *Vähemmistövaltuutetun julkaisusarja* 6:2010. Helsinki: Vähemmistövaltuutettu.

Philo, Chris & Smith, Fiona (2003) Guest editorial: Political geographies of children and young people. *Space and Polity* 7:2, 99–115.

Phoenix, Ann & Pattynama, Pamela (2006) Intersectionality. *European Journal of Women's Studies* 13:3, 187–192.

Pulkkinen, Lea (red.) (2018) Kohti yhteistä lapsikäsitystä. Työpaperi 12/2018. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-086-0>

Satka, Mirja; Alanen, Leena; Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (red.) (2011) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Jyväskylä: Vastapaino.

Schuurman, Mieke (red.) (2014) Children's participation in public decision-making. Why should I involve children? Vade Mecum guide to implement children's participation in public decision-making. Bruxelles: Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse.

Siisiäinen, Martti (2015) Osallisuus ja osallistuminen. Suuntaaja 3/2015.
<https://www.aspa.fi/fi/suuntaaja/suuntaaja-32015/osallisuus-ja-osallistuminen>

Skyrme, Sarah L. & Woods, Simon (2018) Researching disabled children and young people's views on decision-making: Working reflexively to rethink vulnerability. *Childhood* 25:3, 355–368.

Stenvall, Elina (2018) Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus. Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Strandell, Harriet (1995) Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Gaudeamus.

Strandell, Harriet (2012) Sosiaalitieteellinen tutkimus lapsuuden ja nuoruuden määrittelijänä. Puheenvuoro Lapsudentutkimuksen päivillä 16.11.2012.

Kanste, Outi; Sainio, Päivi; Halme, Nina & Nurmi-Koikkalainen, Päivi (2017) Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 24/2017. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-838-8>

Thomas, Nigel (2007) Towards a theory of children's participation. *International journal of children's rights* 15:2, 199–218.

Thomas, Nigel (2012) Love, rights and solidarity: Studying children's participation using Honneth's theory of recognition. *Childhood* 19:4, 453–466.

Thomas, Nigel; Crowley, Anne; Moxon, Daniel; Ridley, Julie; Street, Cathy & Joshi, Puja (2017) Independent advocacy for children and young people: developing an outcomes framework. *Children & Society* 31:5, 365–377.

Trell, Elen-Maarja & van Hoven, Bettina (2016) Young people and citizenship in rural Estonia: An everyday perspective. I verkett Kallio, Kirsi Paullina & Mills, Sarah (red.) *Politics, Citizenship and Rights*. Singapore: SpringerReference. 423–445.

Tuominen, Jaakko; Kuusisto, Anna-Kaisa; Korjonen-Kuusipuro, Kristiina & ja Pieni-mäki, Mari (2018) Selkeyttäminen. Yksin tulleiden sosiaalinen tuki vastaanottovai-heessa. TRUST-konsepti 2/2018.

http://www.transculturaltrust.net/wp-content/uploads/2018/06/Selkeytt%C3%A4minen_konsepti_TRUST-hanke.pdf (hämtad 29.6.2020)

Tuomisto, Jouni; Muurinen, Raimo; Paavola, Juho-Matti; Asikainen, Arja; Ropponen, Teemu & Nissilä, Jussi (2017) Tiedon sitominen päätöksentekoon. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 39/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-386-6>

Tuukkanen, Terhi (2014) A Framework for Children's Participation in Online Environ-ments. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 510. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Vammaisfoorumi (2019) "Äiti on mun avustaja". Vammaisfoorumin ja Ihmisoikeuskes-kuksen kyselyn tuloksia. Vammaiset lapset ja nuoret.

<https://vammaisfoorumi.fi/wp-content/uploads/2019/09/RAPORTTI-Lapset-ja-nuo-ret.pdf>

Vanderbeck, Robert (2010) Lasten toimijuus ja kasvatuksen normit: neuvoteltu yhtälö. I verket Kallio, Kirsi Pauliina; Ritala-Koskinen, Aino & Rutanen, Niina (red.) Missä lap-suutta tehdään? Verkojulkaisuja 106. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutki-musseura. 17–33.

Wood, Bronwyn E. (2011) Citizenship in our place: exploring New Zealand young people's everyday, place-based perspectives on participation in society. Wellington: Victoria University of Wellington.

Dokument som anknyter till barns rätt till delaktighet

Europarådets ministerkommittés rekommendation CM/Rec (2012)2 om delaktighet för barn och unga

<https://rm.coe.int/168046c478> (hämtad 27.8.2020)

Europarådets strategi för barnets rättigheter (2016-2021)

<https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/7207-council-of-europe-strategy-for-the-rights-of-the-child-2016-2021.html> (hämtad 27.8.2020)

FN:s kommitté för barnets rättigheter. 2009. Allmän kommentar nr 12 (2009). Barnets rätt att bli hörd. CRC/C/ GC/12. En inofficiell finsk översättning av kommentaren finns på barnombudsmannens webbplats http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf (hämtad 27.8.2020)

FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, allmän kommentar nr 5 (2017) Rätt att leva självständigt och delta i samhället <https://undocs.org/CRPD/C/GC/5> (hämtad 27.8.2020)

FN:s slutsatser och rekommendationer om 4:e landrapporten 2008; slutsatser:

<https://um.fi/documents/35732/0/P%C3%A4%C3%A4telm%C3%A4tsuomaksi.pdf/783448d4-6e3f-d7c2-36ee-4b89978a795e?t=1553604441852> (hämtad 27.8.2020)

Människorättskommitténs allmänna kommentar nr 25 (1996) (Artikel 25 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter)

<https://undocs.org/CCPR/C/21/Rev.1/Add.7> (hämtad 27.8.2020)

PUBLIKATIONERNA KAN LADDAS NED PÅ:
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISSN 2242-0037 (PDF)
ISBN 978-952-00-7168-4 (PDF)